

**POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD
ZABYTKAMI
POWIATU CHOSZCZEŃSKIEGO
NA LATA
2025-2028**

CHOSZCZNO, 2025 R.

Spis treści

1. WSTĘP	4
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	5
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	11
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	11
4.2. Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	12
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	16
5.1. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu	16
5.1.1. Charakterystyka ogólna Powiatu Choszczeńskiego.....	16
5.1.2. Zarys historii obszaru powiatu.....	19
5.1.3. Krajobraz kulturowy	21
5.1.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	33
5.1.4.1. Obiekty wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Zachodniopomorskiego	33
5.1.4.2. Zabytki ruchome	35
5.1.4.3. Zabytki archeologiczne	35
5.1.5. Dziedzictwo niematerialne.....	37
5.1.6. Muzea i zabytki w zbiorach muzealnych	37
5.1.7. Gminne ewidencje zabytków	38
5.1.8. Zabytki samorządu Powiatu Choszczeńskiego	39

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	39
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	41
7.1. Priorytety i kierunki działań powiatowego programu opieki	41
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	48
9. ZASADY OCENY REALIZACJI POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	49
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	50
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ POWIAT ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	59
LITERATURA	61
ZAŁĄCZNIK NR I – WYKAZ ZABYTKÓW UJĘTYCH W REJESTRZE ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO	62
Aneks nr 1 - Wykaz zabytków nieruchomych	62
Aneks nr 2 - Wykaz zabytków archeologicznych	77
SPIS TABEL, WYKRESÓW, FOTOGRAFII	79

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

1. Wstęp

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami jako dokument o charakterze strategicznym stanowi podstawę dla określenia – w perspektywie czterech lat – zasadniczych kierunków działań i zadań mających na celu zachowanie lokalnego środowiska kulturowego, a także w miarę możliwości poprawy jego stanu. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych przedsięwzięć dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Realizacja założeń Programu przyczyni się do współpracy między samorządem powiatowym, samorządami gminnymi, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Współpraca ta, prowadzona dotychczas oraz rozwijana w kolejnych latach, powinna przynieść lokalnej społeczności wymierne korzyści – zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

Program ma na celu wskazywać konieczne do wykonania zadania i sugerować sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych.

Główną ideą Programu jest wyznaczenie kierunków działań pozwalających osiągnąć odczuwalną i akceptowaną społecznie poprawę w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie powiatu choszczeńskiego. Niezwykle ważnym jest, aby działania czynione w tych kierunkach były wykonywane przy czynnym i świadomym współudziale społeczności lokalnej. Obowiązkiem samorządu powiatu jest z kolei podnoszenie świadomości społecznej w zakresie opieki nad zabytkami oraz efektywne usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki, jak również tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Podstawę do przygotowania przedmiotowego opracowania stanowił Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Choszczeńskiego na lata 2021-2024 przyjęty Uchwałą Nr XXV/220/2021 Rady Powiatu Choszczeńskiego z dnia 15 grudnia 2021 r.

Kolejną edycję Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028 opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Powiatu w Choszczynie, krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentację z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

Obecnie planuje się dalsze wspieranie inicjatyw mających na celu zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami zakłada również wzrost świadomości społecznej wśród mieszkańców powiatu choszczeńskiego w zakresie ochrony dóbr kultury, przyczyniając się w ten sposób do budowania lokalnej tożsamości i wspólnego dziedzictwa. Powyższe z pewnością przyczyni się do większej ochrony dziedzictwa kulturowego powiatu choszczeńskiego.

2. Podstawa prawna opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami są przepisy wynikające z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zapis w Ustawie mówi jasno, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program ma na celu, w szczególności:

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawę prawną sporządzenia powiatowego programu opieki nad zabytkami stanowią trzy poniższe ustawy:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 ze zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa narodowego w Polsce (art. 5), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (art. 6 ust. 1), wskazuje, że ochrona środowiska (w tym zabytków) jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela (art. 86).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1292, ze zm.)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli.

Ustawa określa obowiązki Starosty odnoszące się do kwestii dotyczącej zabytków na terenie powiatu.

Art. 12 - starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.

Art. 71 ust. 1 i ust. 2 - zakładają sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku przez osoby fizyczne lub jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Art. 81 - określa możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja na

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zgodnie z art. 77 może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego,
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru,
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Art. 103 - określa wyłączne kompetencje starosty w zakresie powoływania **społecznych opiekunów zabytków**. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora starosta ustanawia społecznych opiekunów zabytków lub cofa takie ustanowienie. Równocześnie starosta prowadzi listę społecznych opiekunów zabytków. Osobie fizycznej pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków starosta wydaje legitymację społecznego opiekuna zabytków, natomiast osobie prawnej lub innej jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków, starosta wydaje zaświadczenie, które zawiera informację o nadaniu uprawnień opiekuna.

Społeczni opiekunowie zabytków podejmują działania związane z zachowaniem wartości zabytków i utrzymaniem ich w jak najlepszym stanie oraz upowszechniają wiedzę o zabytkach.

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz.U. 2024 poz. 107, ze zm.)

W Ustawie zostały określone zadania publiczne powiatu o charakterze ponadgminnym. Art. 4 ust. 1, punkt 7 nakłada na powiat zadania w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Dodatkowe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawierają m.in.:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1130, ze zm.)

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2024 poz. 725, ze zm.)

Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny i podkreśla fakt, że obiekt budowlany należy projektować i budować, zapewniając ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. 2024 poz. 54, ze zm.)

Ustawa wskazuje, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1478, ze zm.)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wydaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1145, ze zm.)

Ustawa mówi, że jednym z celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz precyzuje, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zgodnie z zapisami Ustawy sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków oraz cmentarzy ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. 2024 poz. 87, ze zm.)

W rozumieniu niniejszej Ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Ustawa określa, że sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury oraz, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1491, ze zm.)

Ustawa informuje, że jednostki samorządu terytorialnego mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe/stowarzyszenia.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zawierają:

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz.U. 2022 poz. 385, ze zm.)

Ustawa zawiera zapisy o przechowywaniu, zabezpieczaniu i udostępnianiu zabytków. Ustawa mówi, iż Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określa, w drodze rozporządzenia, zakres, formy i sposób ewidencjonowania zabytków w muzeach.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. 2022 poz. 2393, ze zm.)

Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy, które zawiera:

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz.U. 2020 poz. 164, ze zm.).

Narodowy zasób archiwalny służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. Nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Inne akty wykonawcze (przedstawione chronologicznie):

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 roku Nr 102, poz. 1066),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2020 poz. 1901),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212, poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 roku Nr 50, poz.256).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2021 poz. 81).

Dotacje

Zgodnie z art. 50 ust. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. W przypadku, gdy nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, zabytek nieruchomy może, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków być: przejęty przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, w drodze decyzji, na własność Skarbu Państwa, z przeznaczeniem na cele kultury, oświaty lub turystyki, za odszkodowaniem odpowiadającym wartości rynkowej tego zabytku. Ustawodawca w art. 81 dopuszcza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Formy prawne ochrony zabytków

Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis, w świetle obowiązującej Ustawy, może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Takich wniosków nie mogą składać użytkownicy zabytku oraz organy powiatu i gminy. Wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Dla sprawowania skutecznej ochrony zabytków nieruchomych, szczególnie wpisanych do rejestru, wojewódzki konserwator zabytków ma w związku z tym możliwość podejmowania działań ochronnych także w stosunku do terenów położonych wokół zabytków. W stosunku do obiektów objętych prawomocną decyzją o wpisie do rejestru zabytków zachodzi obowiązek uzyskiwania pozwoleń wojewódzkiego konserwatora zabytków na wszelkie prace, które mają wpływ na stan, postać lub sposób użytkowania zabytku. Pozwolenia te nie zwalniają właściciela obiektu od obowiązku uzyskania innych pozwoleń wymaganych prawem, ale brak pozwolenia konserwatorskiego czyni inne uzgodnienia nieskutecznymi.

Informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru oraz o ostatecznym zakończeniu tego postępowania wojewódzki konserwator zabytków przekazuje niezwłocznie właściwemu staroście.

Zabytki nieruchome, rejestrowe, powinny być oznaczone wzorem znaku informacyjnego, który przedstawiony jest poniżej. Wzór znaku został ustanowiony w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r.

Rysunek 1. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

Wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa

Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Rysunek 2. Logo pomnika historii

Park kulturowy

Utworzenie parku kulturowego zależy od inicjatywy i decyzji rady gminy. Rada gminy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy. Na obszarze parku kulturowego mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia, dotyczące w szczególności prowadzenia robót budowlanych oraz działalności handlowej, usługowej, przemysłowej i rolniczej, zmiany sposobu użytkowania zabytków nieruchomych, składowania bądź magazynowania odpadów oraz umieszczania tablic, napisów i ogłoszeń reklamowych.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028, jest spójny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach poniżej:

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 (Uchwała Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 2023 r.)

Celem programu jest zapewnienie efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.)

Znaczenie dokumentu w kontekście programu opieki nad zabytkami jest ważne, gdyż jednym z ustawowych celów programów opieki nad zabytkami jest włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Koncepcja kładzie nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument formułuje również zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa. Uwzględnia także problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.)

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Głównym celem SRKS jest zatem wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

4.2. Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028 wykazuje spójność z programami o charakterze wojewódzkim, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030

Podstawowym dokumentem, określającym kierunki polityki rozwoju i cele, które powinny być osiągnięte w horyzoncie 2030 r., jest przyjęta w dniu 28 czerwca 2019 r. uchwałą nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego.

Sformułowana w niej wizja rozwoju regionu zmierza do uzyskania w perspektywie roku 2030 celów rozwojowych zapewniających wyższą jakość życia mieszkańców regionu, w oparciu o potencjał nowoczesnej gospodarki. Znajduje to wyraz w misji województwa, którą jest: „Pomorze Zachodnie – lider niebieskiego i zielonego wzrostu zapewniającego wysoką jakość życia mieszkańców.” SRWZ identyfikuje obszary priorytetowe dla których sformułowano cele strategiczne polityki rozwoju województwa zachodniopomorskiego wyznaczające ścieżkę do osiągnięcia zamierzonej wizji rozwoju regionu w perspektywie roku 2030. Wszystkie kierunkowe działania sektorowe realizowane w ramach szerokiego obszaru aktywności samorządu województwa pozostają zbieżne z tym strategicznym wyborem, lub też stanowią jego dopełnienie.

I. Cel strategiczny – Otwarta społeczność

Świadomi mieszkańcy i zaangażowane społeczności otwarte i przygotowane na wyzwania przyszłości.

1.1 Wzmocnienie potencjału demograficznego i funkcji rodziny

1.2 Włączenie społeczne i zapewnienie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom regionu

1.3 Rozwój wspólnotowości i tworzenie kapitału społecznego

II. Cel strategiczny – Dynamiczna gospodarka

Kształtowanie wysokiej jakości życia mieszkańców oraz wzmocnianie konkurencyjności regionu

2.1 Rozwój potencjału gospodarczego województwa w oparciu o inteligentne specjalizacje

2.2 Wzmocnienie gospodarki wykorzystującej naturalne potencjały regionu

2.3 Udoskonalenie strategicznego zarządzania rozwojem gospodarczym regionu

III. Cel strategiczny – Partnerski region

Silna Pozycja i aktywna rola w relacjach międzyregionalnych i transgranicznych

4.1 Wzmocnienie pozycji regionu w basenie Morza Bałtyckiego

4.2 Rozwój relacji z landami niemieckimi i aglomeracją berlińską

4.3 Wykorzystanie potencjału makroregionu Polski Zachodniej

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego

Plan jest dokumentem o charakterze regionalnym i stanowi jeden z elementów szerokiego podejścia do planowania strategicznego, szczególnie w kontekście koordynacji działań polityki przestrzennej. Określa m.in. uwarunkowania i kierunku rozwoju województwa w zakresie organizacji struktury przestrzennej (sieć osadnicza), infrastruktury technicznej i społecznej, ochrony środowiska czy lokalizacji inwestycji celu publicznego. Plan uchwalany jest przez sejmik województwa i uwzględnia m.in. założenia koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju oraz strategię rozwoju województwa.

Obowiązujący plan został przyjęty Uchwałą Nr XVII/214/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 24 czerwca 2020 r. po przeprowadzeniu procedury zmiany planu z 2010 r. Opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego w dniu 27 lipca 2020 r. Poz. 3564. Zmiana planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego miała na celu dostosowanie głównego dokumentu planistycznego województwa do nowych uwarunkowań, które zaistniały od momentu uchwalenia pierwszej edycji tego dokumentu.

Najważniejszym celem w zakresie ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego jest zahamowanie degradacji obiektów zabytkowych i dóbr kultury współczesnej oraz zachowanie i kształtowanie krajobrazu kulturowego jako cennego elementu kultury, przyczyniającego się do atrakcyjności obszaru, wpływającej na jakość życia mieszkańców i wzrost walorów turystycznych. Ochrona najcenniejszych obiektów i obszarów kulturowo krajobrazowych przed degradacją oraz ich rewaloryzacja stanowią jedno z najistotniejszych działań budujących ład przestrzenny.

Strategia Rozwoju Powiatu Choszczeńskiego na lata 2016 – 2030

Powyższy dokument zawiera długookresowy plan działania, określający strategiczne cele rozwoju Powiatu Choszczeńskiego, przyjmując takie kierunki działania, które są niezbędne dla realizacji przyjętych zamierzeń rozwojowych. Strategia Rozwoju Powiatu Choszczeńskiego to podstawa do właściwego zarządzania powiatem, do ubiegania się o środki zewnętrzne, zwłaszcza z Unii Europejskiej. Ustalenia zawarte w strategii stanowią też podstawę do prowadzenia przez władze powiatu długookresowej polityki rozwoju społeczno-gospodarczego. Wskazuje ona, jakie są najważniejsze do rozwiązania problemy gospodarcze, społeczne, infrastrukturalne i ekologiczne, na których powinna być skoncentrowana Rada Powiatu Choszczeńskiego w założonym horyzoncie czasowym.

Strategia Rozwoju Powiatu Choszczeńskiego na lata 2016-2030 określa pięć obszarów strategicznego rozwoju Powiatu Choszczeńskiego:

1. Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej.
2. Rozwój konkurencyjnej gospodarki lokalnej i rynku pracy.
3. Wzrost tożsamości i spójności społecznej mieszkańców Powiatu Choszczeńskiego.
4. Rozwój turystyki oraz zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych.
5. Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich.

Strategia Rozwoju Turystyki Powiatu Choszczeńskiego na lata 2021–2024 z perspektywą na lata 2025–2029

W dokumencie dokonano analizy stanu obecnego w zakresie turystyki oraz w dziedzinach bezpośrednio lub pośrednio związanych z turystyką. Określono mocne i słabe strony oraz zidentyfikowano szanse i zagrożenia w zakresie turystyki. Wyznaczono misję, wizję i cele strategiczne.

Cel nadrzędny określony w Strategii: Tworzenie warunków do aktywnego uprawiania turystyki przy wykorzystaniu posiadanych walorów naturalnych obszaru, sprzyjający rozwojowi społeczno – gospodarczego Powiatu Choszczeńskiego oraz podniesieniu konkurencyjności regionu przy jednoczesnym zachowaniu walorów kulturowych i przyrodniczych.

Cele warunkujące

W celu osiągnięcia założonego celu strategicznego przyjęto następujące cele warunkujące, które pełnią funkcję pomocniczą i pozwalają na prawidłowe określenie dziedzin i kierunków rozwoju. Cele warunkujące rozwój sektora turystycznego w Powiecie Choszczeńskim:

1. poszukiwanie alternatywnych źródeł dochodu na obszarach wiejskich (agroturystyka, ekoturystyka, rękodzieło artystyczne),
2. kształtowanie kadry dla potrzeb sektora turystycznego (szkolenia zawodowe, pracowników, szkolenia osób z branży turystycznej, rolników),
3. promocja produktu turystycznego i marki turystycznej (udział w targach, turystycznych, organizacja imprez promocyjnych, opracowywanie wydawnictw, promocyjnych),
4. rozbudowa i modernizacja infrastruktury turystycznej (poszerzanie bazy noclegowej powiatu, rozbudowa sieci gastronomicznej, tworzenie szlaków i punktów widokowych, itp.),
5. tworzenie pakietu ofert turystycznych (pakietowanie produktów turystycznych wraz z dystrybucją do segmentów rynku turystycznego).

Priorytety pozwalają na określenie podstawowych działań zmierzających do realizacji celów warunkujących:

1. przygotowanie terenu dla potrzeb turystyki aktywnej,
2. promowanie zdrowego trybu życia wśród mieszkańców,

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

3. zwiększenie ruchu turystycznego w Powiecie,
4. zwiększenie atrakcyjności turystycznej Powiatu,
5. wzrost wykorzystania bazy noclegowej,
6. wydłużenie sezonu turystycznego.

Zakreślone cele i priorytety stanowią podstawę do sporządzania projektów operacyjnych będących konkretnymi działaniami realizującymi założone koncepcje.

Rodzaje działań:

1. Wykorzystanie atrakcji gminnych oraz bogactwa natury dla rozwoju i opracowania produktów turystycznych powiatu.
2. Tworzenie warunków do uprawiania różnych form turystyki aktywnej (szlaki rowerowe, konne, itp.).
3. Tworzenie i rozwój form i usług turystycznych eksponujących i wykorzystujących walory powiatu.
4. Poprawa oznakowania szlaków turystycznych, tras dojazdowych, atrakcji turystycznych oraz obiektów noclegowych.
5. Rozwój bazy infrastruktury turystycznej (rekreacyjnej i sportowej).
6. Wyeksponowanie walorów przyrodniczych powiatu.
7. Zwiększenie liczby i jakości całorocznych, cyklicznych imprez na terenie Powiatu.
8. Aktywizacja i promocja wędkarstwa, grzybobrania.
9. Rozbudowa współpracy z punktami informacji i dystrybucji produktu turystycznego.
10. Wykreowanie oferty turystycznej dla ludzi starszych i zorganizowanych grup młodzieży.

Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Powiatu Choszczeńskiego

Plan składa się z dwóch części, opisowej i graficznej.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Realizowanie i prowadzenie przedsięwzięć ochrony zabytków polega na:

1. Zapobieganiu i prowadzeniu prac przygotowawczych – w czasie poprzedzającym wystąpienie konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej.
2. Podwyższeniu gotowości wprowadzonej w okresie narastania bezpośredniego zagrożenia poprzez właściwe organy kierowania kryzysowego.
3. Reagowaniu w czasie wystąpienia i trwania konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej.
4. Zabezpieczeniu i dokumentowaniu po ustąpieniu konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej.
5. Ochronie zabytków ruchomych.

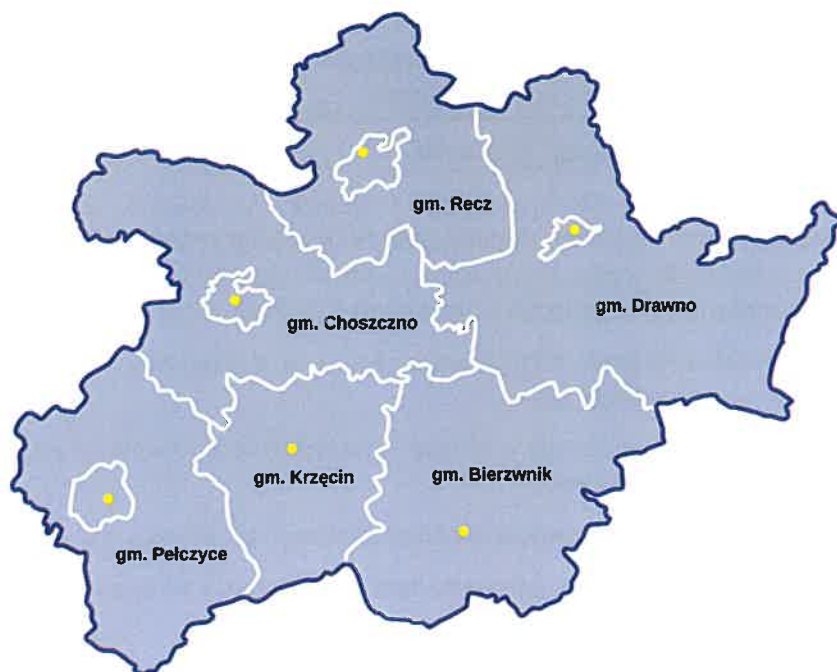
Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Powiatu Choszczeńskiego został uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Szczecinie oraz uzgodniony z Wojewodą Zachodniopomorskim.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu

5.1.1. Charakterystyka ogólna Powiatu Choszczeńskiego

Powiat Choszczeński położony jest w południowo wschodniej części województwa zachodniopomorskiego. Od strony południowego zachodu graniczy z Powiatem Myśliborskim, natomiast od północnego zachodu z Powiatem Stargardzkim, od strony wschodniej Powiat Choszczeński graniczy z Powiatem Wałeckim, a od południa z Powiatem Strzelecko-Drezdeneckim należącym do województwa lubuskiego.

Rysunek 3. Położenie gmin wchodzących w skład powiatu choszczeńskiego
Źródło: wikipedia.org

Turystyka

Turystyka stanowi jeden z najważniejszych potencjałów rozwojowych Powiatu Choszczeńskiego. Obszar ten wyróżnia się niezwykle zróżnicowanym krajobrazem – mozaiką jezior, rzek, lasów i pól, które nadają mu charakter typowy dla pojezierzy północno-zachodniej Polski. Atrakcyjność przyrodnicza idzie tu w parze z bogactwem historycznym i kulturowym, tworząc doskonałe warunki dla rozwoju turystyki wypoczynkowej, aktywnej i poznawczej.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

Liczne jeziora – w tym Klukom, Raduń, Pełcz, Stawin czy Strzeszowskie – przyciągają miłośników kąpieli, żeglarsstwa i wędkarstwa. Wokół wielu z nich funkcjonują plaże, przystanie i pola biwakowe, które umożliwiają wygodny i bezpieczny wypoczynek. Spływy kajakowe Drawą, Korytnicą czy Małą Iną to jedna z głównych atrakcji regionu, szczególnie ceniona przez turystów poszukujących kontaktu z naturą. Na terenie powiatu przebiega również fragment szlaku kajakowego im. Jana Pawła II, który łączy walory przyrodnicze z duchowym wymiarem podróżowania.

Ziemia Choszczeńska to także teren idealny dla miłośników turystyki rowerowej. Odcinek Trasy Pojezierzy Zachodnich, biegnący przez gminy powiatu, tworzy nowoczesną i dobrze oznakowaną sieć dróg rowerowych, umożliwiających komfortowe przemieszczanie się pomiędzy jeziorami, rezerwatami i miejscowościami o bogatej historii. Coraz większym zainteresowaniem cieszą się również szlaki konne i piesze, prowadzące przez tereny leśne i obszary chronione.

Turystyka kulturowa rozwija się tu wokół licznych zabytków architektury świeckiej i sakralnej – pałaców, dworów, parków podworskich, gotyckich kościołów i dawnych zabudowań miejskich. W samym Choszczynie atrakcją stanowi Aleja Gwiazd Kolarstwa Polskiego, będąca unikalnym upamiętnieniem mistrzów tej dyscypliny sportu.

Uzupełnieniem oferty są nowoczesne obiekty sportowo-rekreacyjne – w tym pole golfowe w Choszczynie, ośrodki żeglarskie, przystanie kajakowe oraz trasy biegowe i nordic walking. Rozwój infrastruktury turystycznej, w tym baza noclegowa i gastronomiczna, sprzyja tworzeniu kompleksowych produktów turystycznych, łączących wypoczynek, sport i poznawanie lokalnego dziedzictwa.

Powiat Choszczeński, dzięki harmonijnemu połączeniu przyrody, tradycji i nowoczesnej infrastruktury, stanowi coraz bardziej rozpoznawalny punkt na mapie turystycznej województwa zachodniopomorskiego.

Środowisko przyrodnicze oraz prawne formy ochrony przyrody

Na obszarze powiatu choszczeńskiego znajduje się 111 jezior o powierzchni lustra wody powyżej 1 ha. Są to jeziora pochodzenia polodowcowego (rynnowe, morenowe oraz sandrowe) wchodzące w skład Pojezierza Choszczeńskiego oraz Pojezierza Myśliborskiego i częściowo Pojezierza Drawskiego.

Na terenie Powiatu Choszczeńskiego obszary wyróżniające się szczególnymi walorami przyrodniczymi zostały objęte niżej wymienionymi formami ochrony.

Drawieński Park Narodowy

Na terenie Powiatu Choszczeńskiego znajduje się Drawieński Park Narodowy utworzony w 1990 r. Powierzchnia całkowita Drawieńskiego Parku Narodowego wnosi 11 535,66 ha z czego 1900,70 ha leży w Powiecie Choszczeńskim na terenie gmin Drawno i Bierzwnik.

Drawieński Park do najbardziej malowniczy i wartościowy przyrodniczo fragment Równiny Drawskiej, dużego obszaru sandrowego na Pojezierzu Pomorskim. Na terenie parku ochronie podlegają wszystkie składniki przyrody ożywionej i nieożywionej. Szczególnie cenne są drzewostany dębowe i bukowe.

Z obszarem Parku i otuliny związana jest bezpośrednio zlewnia rzeki Drawy o powierzchni 567 km². Rzeka Drawa ma bardzo wysokie walory turystyczne i chętnie jest wykorzystywana do spływów kajakowych. Z uwagi na zbyt dużą presję ograniczono ilość kajaków, które mogą spływać rzeką Drawą, w celu ograniczenia wpływu na jakość rzeki.

Barlinecki Park Krajobrazowy

Powiat Choszczeński zasięgiem obejmuje niewielki obszar Barlineckiego Parku Krajobrazowego. Park ten został ustanowiony uchwałą NR XIX/232/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 21 września 2020 r. w sprawie Barlineckiego Parku Krajobrazowego.

Powierzchnia Barlineckiego Parku Krajobrazowego wynosi 11 694,29 ha, z czego 474,05 ha znajduje się na terenie gminy Pełczyce w Powiecie Choszczeńskim.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

Szczególnymi celami ochrony Parku jest m.in. ochrona ekosystemów Puszczy Barlineckiej i doliny rzeki Płoni, jarów i wąwozów ze znajdującymi się tam skałami, ochrona obiektów tradycyjnego budownictwa szkieletowego, układów zieleni komponowanej, starych drzewostanów dębowych.

Pomniki Przyrody

Na obszarze Powiatu Choszczeńskiego znajdują się 143 pomniki przyrody, w następującym rozłożeniu na gminy Powiatu: gmina Bierzwnik – 16, gmina Choszczno – 48, gmina Drawno – 32, gmina Krzęcin – 12, gmina Pelczyce – 28, gmina Recz – 7. Są to m.in. dęby szypułkowe i bezszypułkowe, lipy szerokolistne, buki, graby zwyczajne.

Obszary Natura 2000

Na terenie Powiatu Choszczeńskiego występują specjalne obszary ochrony siedlisk Natura 2000, są to m.in.: „Dolina Iny koło Recza”, „Jezioro Lubie i Dolina Drawy”, „Lasy Bierzwnickie”, „Uroczyska Puszczy Drawskiej”, „Ostoja Barlinecka”, „Dolina Płoni i Jezioro Miedwie”, „Pojezierze Ińskie”, dyrektywa ptasia: „Lasy Puszczy nad Drawą”, „Puszcza Barlinecka”, „Ostoja Ińska”.

Rezerваты Przyrody

Na terenie Powiatu Choszczeńskiego znajduje się 5 rezerwatów przyrody, o łącznej powierzchni 118,35 ha.

Obszary Chronionego Krajobrazu

Obszar Chronionego Krajobrazu D (Choszczno – Drawno) Obszar ten znajduje się w powiecie choszczeńskim, na terenach gmin: Drawno, Recz, Choszczno. Należy on do nadleśnictwa Drawno, a część jego granic pokrywa się z granicami Drawieńskiego Parku Narodowego i jego otuliny. Obejmuje okolice Drawna wraz z jeziorami, tereny Czarnych Gajów, dolinę Drawy, okolice Recza i południową część doliny Iny. W granicach tego obszaru mieści się Rezerwat Przyrody "Grądowe Zbocza".

Obszar Chronionego Krajobrazu "Dominikowo – Niemieńsko" mieści się jak sama nazwa wskazuje na terenach między dwiema wsiami: Dominikowo i Niemieńsko. Na osi między nimi leży osada Gładysz. Obszar obejmuje część Borów Dominikowskich oraz część Polany Drawieńskiej obok Drawieńskiego Parku Narodowego. Obszar Chronionego Krajobrazu "Dominikowo – Niemieńsko" powstał w roku 2000 i zajmuje teren o powierzchni 5 756 ha.

Obszar Chronionego Krajobrazu "Bierzwnik" położony jest na terenie Puszczy Drawskiej, na terenach gmin: Bierzwnik, Choszczno, Krzęcin i Drawno. Teren Obszaru Chronionego Krajobrazu zajmuje w całości teren 28 094 ha, głównie teren dorzecza rzeki Korytnicy – lewy dopływ Drawy.

Obszar Chronionego Krajobrazu „Barlinek” - obszar stanowi otulinę Barlinecko – Gorzowskiego Parku Krajobrazowego. Obejmuje on bezodpływowe jeziora i rynny polodowcowe. Ekosystemy rozmieszczone są mozaikowo z przewagą użytków rolnych. Występują również mokradła, zbiorowiska leśne o charakterze naturalnym oraz godne zachowania stanowiska unikalnej flory i fauny. Teren ten bogaty jest w gatunki chronione i zagrożone, takie jak: ramienica zwyczajna, grązel żółty, grzybień biały, kruszczyk błotny, rosiczka okrągłolistna, pierwiosnek lekarski, kalina koralowa. Szczególnym walorem tego obszaru jest fauna związana z wodami – występują tutaj stanowiska lęgowe ptaków wodno – błotnych, siedliska gatunków objętych ochroną strefową.

Obszar Chronionego Krajobrazu "Korytnica Rzeka" położony jest w gminie Drawno na terenie Puszczy Drawskiej, wzdłuż doliny rzeki Korytnicy. Obszar Chronionego Krajobrazu został ustanowiony w 1998 r. i zajmuje teren 3970 ha, a celem utworzenia tego obszaru była ochrona leśno – jeziornego krajobrazu puszczy.

5.1.2. Zarys historii obszaru powiatu

Najwcześniejsze wiadomości pisane, odnoszące się do przeszłości ziem wchodzących w skład Powiatu Choszczeńskiego, pochodzą z XIII w. Był to okres powstania wielkiej własności ziemskiej i związanych z tym nadań uposażeń dla opactw zakonnych. Od 1232 r. opactwo cysterskie w Kołbaczu zajmowało północno-zachodnie ziemie powiatu. Od 1250 r. południowo-zachodnim skrawkiem powiatu władało opactwo Sióstr Cystersek z Owińska k/Poznań. W środku tego regionu w 1237 r. osadzone zostało opactwo joannitów z siedzibą w Korytowie, a w 1286 r. opactwo cystersów z klasztorem w Bierzwniku.

Do Polski Ziemię Choszczeńską przyłączył Mieszko I w latach 963-967 w trakcie walk na Pomorzu Zachodnim. Przez kilkadziesiąt lat związki z Polską były na tyle niestale, że Bolesław Krzywousty wcielił Ziemię Choszczeńską do Polski ponownie ok. 1122 r., uznając ją za ważny strategicznie skrawek polskiej granicy zachodniej. W okresie rozbicia dzielnicowego Polski (od 1138 r.) Ziemia Choszczeńska wchodziła w skład Księstwa Wielkopolskiego. Druga połowa XIII w. przyniosła zasadnicze zmiany w układzie sił politycznych i położeniu samej Ziemi Choszczeńskiej.

W wyniku podziału dzielnicowego książęta śląscy posiadali Ziemię Lubuską, którą stracili z powodu sporów i uciekania się o pomoc do margrabiów niemieckich. Margrabiowie Brandenburscy Jan i Otto zajęli ją w trzeciej ćwierci XIII w., wykorzystując spór o okolice Choszczna i Zamęcina między joannitami z Korytowa i cystersami z Kołbacza. Od tej pory Ziemia Choszczeńska należała do Nowej Marchii. W XIII wieku nadawano osadom prawa miejskie według wzorów miasta Magdeburga w drodze tzw. lokalizacji. Pierwsza wzmianka o Choszcznie pojawia się 1 kwietnia 1269 r. z okazji zjazdu margrabiów z Mszczujem II pod niemiecką już nazwą „Arnswalde”, co oznacza tyle, co „Adlerswalde”, czyli „orli las”. Nie zachował się przywilej lokacyjny Choszczna. Pośrednio poznajemy go z potwierdzenia w 1445 r. Miastem (civitas) nazwane jest po raz pierwszy 6 czerwca 1289 r. W XIV i XV w. Polska podejmowała próby odzyskania utraconego terytorium. Władysław Łokietek, wspomagany przez oddziały litewskie podczas wyprawy w 1326 r. doprowadził do spustoszenia Nowej Marchii, w tym prawdopodobnie obszaru Ziemi Choszczeńskiej. Potem starania o jej odzyskanie podjął także Kazimierz Wielki. W XV w. Ziemia Choszczeńska kilkakrotnie przechodziła z rąk do rąk. W latach 1402-1454 władał nią Zakon Krzyżacki. Po zwycięstwie na polach Grunwaldu w 1410 r. Polacy i Pomorzanie dotarli tu pustosząc Recz, Bierzwnik, Choszczno, Korytowo i Krzęcin. W 1433 r. po najeździe wojsk husaryjskich na krótko Ziemia Choszczeńska była podporządkowana Polsce. W marcu 1437 r. wróciła do państwa zakonnego na mocy polsko-krzyżackiego układu pokojowego. Kiedy Krzyżacy zaczęli przygotowywać się do wojny z Polską w 1454 r. potrzebowali pieniędzy na zaciąg wojska i sprzedali Nową Marchię za kwotę 40.000 guldenów elektorowi brandenburskiemu Fryderykowi II. Ziemia Choszczeńska trafiła pod panowanie Hohenzollernów. Do początku XVII wieku wewnętrznie ustabilizowana Nowa Marchia została odbudowana ze zniszczeń wojennych. W XVI wieku, po przeniesieniu joannitów z Chwarszczan do Świdwina, Choszczno stało się miastem powiatowym.

W 1632 r. doszczętnie zniszczono: Barnim, Krzęcin, Grabowiec i Sulibórz. Armia szwedzka spaliła w 1636 r. Stradzewo i Raduń, a rok później przemarsz wojsk cesarskich zostawił pogorzeliska Choszczna i Recza. Ziemia Choszczeńska przez wieki, z krótkimi okresami pokoju, była miejscem przemarszów wojsk. W pogoni za Szwedami w 1657 r. hetman Stefan Czarniecki dotarł na teren Brandenburgii po drodze zdobywając Recz, Pomień, Stradzewo i Raduń. Na początku XVIII w. przeszły tędy wojska Augusta II Sasa w pościgu za Stanisławem Leszczyńskim. W XVII w. Powiat Choszczeński (Kreis Arnswalde) tworzył nadal jeden z powiatów Nowej Marchii. Pod koniec wieku jego teren był rozleglejszy. Obejmował swoim zasięgiem 5 miast (Choszczno, Recz, Drawno, Pełczyce i Ińsko) oraz 3 domeny państwowe utworzone z posiadłości zakonnych (Bierzwnik, Recz, Pełczyce). Teren powiatu dzielił się w zasadzie na trzy grupy własnościowe. Największe pod względem obszaru były posiadłości szlacheckie. Na drugim miejscu stały domeny państwowe, na trzecim miejscu uplasowały się trzy miasta: Choszczno, Recz i Drawno. W wyniku wojen oraz licznych pożarów mocno

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

zniszczone były miasta powiatu. Rozwój gospodarczy daje się zauważyć w XVIII w. Ludność miast powiatu choszczeńskiego utrzymywała się w dużym stopniu z uprawy roli. Drugim ważnym źródłem utrzymania było rzemiosło. W Choszcznie od czasów średniowiecza działały cechy: piekarzy, rzeźników, piwowarów, szewców, krawców, siodlarzy oraz szereg innych mniej licznych. Głównym źródłem utrzymania dla ludności miejskiej było tkactwo. W Reczu istniało 40 warsztatów tkackich.

W XVIII i XIX w. Nowa Marchia znalazła się w obrębie Królestwa Pruskiego. Choszczno było miastem garnizonowym, stacjonowały w nim różne formacje pruskiego wojska. Od 1815 r. Powiat Choszczeński należał do rejencji we Frankfurcie nad Odrą. Władzę powiatową reprezentował urząd landrata. W XIX w. obserwuje się, mimo różnych zahamowań, dość znaczny rozwój ekonomiczny powiatu we wszystkich dziedzinach gospodarki. W wielu majątkach ziemskich istniały drobne zakłady o charakterze przemysłowym: cegielnie, wapienniki, gorzelnie, młeczarnie, cukrownie. Z innych zakładów przemysłowych należy wymienić fabrykę maszyn i odlewnię żelaza. Powiat Choszczeński był jednym z pierwszych powiatów prowincji brandenburskiej, który jeszcze przed I wojną światową został zelektryfikowany. Około 1850 r. powstała w Choszcznie fabryka zapalek, a przed II wojną światową rozwinęła się drobna wytwórczość przemysłowa – wytwórnia szczotek, papy, tartak i torfownia.

W historii Ziemi Choszczeńskiej na uwagę zasługują losy Ziemi Pelczyckiej, która do XVI w. była typowym obszarem pogranicza polsko-brandenbursko-pomorskiego. W trakcie kilkusetletnich konfliktów politycznych i zbrojnych tereny te zmieniają często swą przynależność państwową. Raz są we władaniu władców polskich, to znów stanowią domenę nowo marchijskich książąt Brandenburgii, lub są własnością suwerenów zachodniopomorskich z dynastii Gryfitów. Także, na krótko, Ziemią Pelczycką włada Państwo Krzyżackie. Po wojnach napoleońskich i częściowej zmianie pruskiego systemu prawnoadministracyjnego, Pelczyce zostają włączone do okręgu Powiatu Choszczeńskiego, który podporządkowano urzędowi rejencyjnemu we Frankfurcie nad Odrą. Fakt włączenia Pelczyc do Powiatu Choszczeńskiego sankcjonuje przynależność miasteczka do okręgu choszczeńskiego, datującą się od drugiej połowy XVI w. Stan ten jednak nie trwa długo. Po nowej reformie administracji pruskiej z roku 1816 Pelczyce wyłączone zostają z Powiatu Choszczeńskiego i dołączone do Powiatu Myśliborskiego, do którego należeć będą do roku 1975. Powstanie silnej władzy króla Prus na początku XVIII w. stwarza mieszczaństwu pelczyckiemu możliwości uwolnienia się od ucisku i bezprawia, jakie wywiera w miasteczku od prawie 200 lat feudalny ród von Waldow. Od 1723 r., kiedy Pelczyce weszły w skład domeny królewskiej, tworzą się warunki sprzyjające rozwojowi miasteczka. W tym czasie przebudowie ulega kościół – średniowieczną świątynię o układzie halowym przerobiono na obiekt w stylu barokowym, na planie krzyża greckiego z czterema barokowymi szczytami.

Podobnie jak inne obszary Pomorza Zachodniego, Ziemia Choszczeńska w czasie wojny była miejscem pracy niewolniczej zorganizowanej przez hitlerowców dla tysięcy obcokrajowców przywiezionych z krajów okupowanych. Największą liczbę robotników przymusowych stanowili Polacy przywiezieni z Generalnej Guberni i innych dzielnic Polski. W granicach Państwa Polskiego Ziemia Choszczeńska znowu znalazła się dopiero w 1945 r. Walki z silnym niemieckim zgrupowaniem dowodzonym przez gen. Voigta rozgrywały się od 29 stycznia do 3 marca 1945 r. 31 stycznia wojska radzieckie zdobyły Bierzwnik, 8 lutego – Krzęcin i Recz, a 22 lutego – Choszczno.

W czasie wojny na terenie Choszczna działał obóz jeniecki Oflag IIB, którego więźniami byli m.in. Leon Kruczkowski oraz mjr Henryk Sucharski. Miasto Choszczno i cały obszar Ziemi Choszczeńskiej były wyludnione i zniszczone w ok. 95%.

W styczniu 1999 r. po wejściu w życie nowej reformy administracyjnej (ustawy o utworzeniu powiatów i nowych województw) powstał nowy Powiat Choszczeński, wchodzący w skład województwa zachodniopomorskiego. Do nowego powiatu weszły gminy: Choszczno, Drawno, Recz, Pelczyce, Bierzwnik i Krzęcin.

5.1.3. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to świadectwo działalności mieszkańców danego regionu prowadzonej na przestrzeni wieków, dlatego najpełniej stanowi o jego tożsamości. Składa się z elementów przyrodniczych, ale przede wszystkim z wytworów i osiągnięć cywilizacyjnych człowieka. Są to zarówno pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobrazy miejskie i wiejskie, kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

W krajobrazie kulturowym powiatu choszczeńskiego wyraźnie zapisały się losy Ziemi Pełczyckiej, która do XVI w. była typowym obszarem pogranicza polsko brandenbursko-pomorskiego.

Pomimo utraty zasadniczej części zabudowy do najcenniejszych należy zespół urbanistyczny Starego Miasta w Choszcznie i Reczu. Czytelny jest układ miejski wyznaczony przez ulice i rynek staromiejski, w granicach wyznaczonych przez średniowieczne obwarowania miejskie. W Bierzwniku oraz w Pełczycach zachowały się klasztory pocysterskie, natomiast w zabudowie pozostałych miejscowości i wsi dominują budowle kościelne i zespoły rezydencjonalne dworsko-parkowe.

Poniżej przedstawiono najważniejsze elementy krajobrazu kulturowego wyróżniające się w przestrzeni powiatu.

Architektura obronna

Mury miejskie i barbakan (gm. Choszczno)

Mury obronne pochodzą z XIV i XV w. W ich ciągu usytuowane były trzy bramy, siedem baszt i 36 czatowni, a obwarowania wzmocniał podwójny system wałów i fos. Bramy znajdowały się przy głównych wjazdach do miasta: Brama Kamienna prowadziła w kierunku Barlinka i Myśliborza, Brama Młyńska w kierunku Stargardu, natomiast Brama Wysoka w kierunku Dobiegniewa. W XV i XVI w. rozbudowano je o tzw. przedbramia i choć mury, które utraciły swój walor obronny, rozbierano już od XVIII w., to jednak do dzisiaj zachowały się ich fragmenty, w tym jeden z piękniejszych zabytków, czyli gotycka baszta z przedbramia Bramy Kamiennej (potocznie zwana barbakanem, róg ul. Piastowskiej i Wolności). Zniszczona w czasie II wojny światowej została odbudowana w 1961 roku i wyremontowana w 2010 roku.

Mury miejskie, Brama Choszczeńska, Baszta Drawieńska w Reczu (gm. Rzecze)

Bezsprzecznie interesującym zabytkiem Recza są pozostałości murów obronnych zachowane na całym obwodzie dawnego miasta. W sposób czytelny wyodrębniają one zabytkowy obszar Starego Miasta (wpisany do rejestru zabytków), które obecnie w większości pełni funkcję mieszkalną, uzupełnioną o usługi. Zbudowane z kamienia polnego, pochodzą z połowy XIV w., połowy XV w. i XIX w. W ich skład wchodzi również zabytkowe baszty: pochodząca z XIV w. baszta Choszczeńska (zwana inaczej basztą Młyńską), jak również wybudowana w XVI w. baszta Drawieńska i znajdująca się w jej pobliżu baszta Łupniowa.

Ruiny Zamków Wedłów w Drawnie (gm. Drawno)

Na Wzgórzu Zamkowym około X w. pierwotna ludność Drawna wybudowała warowne grodzisko. Bracia Wedel wykorzystując istniejące po grodzisku wzniesienie postawili na nim swój zamek. Najprawdopodobniej został on zbudowany przed 1296 r. Była to budowla założona na planie czworoboku a w jej skład wchodził wysoki, murowany, dwupiętrowy budynek mieszkalny częściowo otoczony murami obronnymi. Zamek chroniło jezioro i od wschodu strome zbocze oraz sucha fosa, nad którą znajdował się prowadzący do wjazdu most. Od strony traktu znajdowały się dwa stopniowo wznoszące się ku górze podzamcza, każde z osobna otoczone murami. Wzdłuż ich

Fotografia 1. Widok na Ruiny Zamku Wedłów w Drawnie Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszcznie

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

zachodniego boku ustawiono budynki gospodarcze. Od północy zamek sąsiadował z murem obronnym miasta, stykając się z nim przy drugim podzamczu.

W 1675 roku zamek został zniszczony przez wojska szwedzkie. Podczas wojny siedmioletniej ponownie uległ zniszczeniu lecz tym razem za sprawą wojsk rosyjskich. Do dzisiaj, z dawnego założenia pozostały tylko wschodnie narożniki.

Zamek w Drawnie na pewno odegrał znaczną rolę w dziejach rodu Wedlów, przyczynił się także do zwiększenia obronności państwa brandenburskiego. Zachowana ruina przypomina o tej burzliwej i ciekawej historii rodu i miasta.

Architektura sakralna - kościoły, kaplice i zespoły klasztorne

Teren powiatu obfituje w obiekty sakralne, związane najczęściej z stylem gotyckim, czy romańskim. Odnaleźć można również obiekty reprezentujące styl neobarokowy. Jedną z najbardziej okazałych świątyni jest Kościół parafialny pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Choszcznie. Stan obiektów sakralnych na terenie powiatu oceniono jako dobry. Systematycznie pozyskiwane są środki finansowe na bieżące działania konserwatorskie.

Przegląd wybranych obiektów sakralnych przedstawiono poniżej.

Kościół parafialny pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Choszcznie (gm. Choszczno)

Kościół należy do najbardziej okazałych świątyń gotyckich w miastach Pomorza Zachodniego i Nowej Marchii, prezentując zarazem formy typowe dla architektury regionu (halowy układ wnętrza, bogate rozczłonkowanie elewacji wieży za pomocą blend). Kościół orientowany, gotycki. Trzynawowa, hala z wydłużonym zamkniętym trójbocznie prezbiterium i węższą od korpusu, kwadratową wieżą od zachodu. Wnętrze korpusu podzielone na cztery przęsła – w nawie głównej poprzecznie prostokątne, w nawach bocznych kwadratowe, prezbiterium podzielone na trzy przęsła prostokątne i jedno przęsło zamknięcia na rzucie połowy sześcioboku. Od południa przy prezbiterium przybudówka zakrystii złożonej z dwóch pomieszczeń, od zachodu, w narożnikach korpusu – kwadratowe wieżyczki schodowe. W bryle kościoła dominuje wysoka prostopadłościenna wieża o wyraźnie wyodrębnionych pięciu kondygnacjach, zwieńczona dachem kopertowym. Korpus nawowy nakryty dachem dwuspadowym, prezbiterium takimż dachem z trzema połaciami od wschodu, narożne neogotyckie wieżyczki w dolnej części kwadratowe, w górnej ośmioboczne, zwieńczone ostrosłupowymi hełmami, neogotycka przybudówka prezbiterium nakryta dwoma dachami dwuspadowymi o kalenicach prostopadłych, przenikającymi się z dachem o kalenicy równoległej do ściany kościoła.

Fotografia 2. Widok na Kościół parafialny pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Choszcznie Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszcznie

Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Krzęcinie (gm. Krzęcin)

Obecny budynek kościoła powstał w 1910 r., o czym informował datownik na chorągiewce na dachu. Po II wojnie światowej kościół wrócił do katolików. Kościół jest orientowany, neogotycki, jednonawowy o asymetrycznym rzucie, z korpusem nawowym o kształcie krótkiego prostokąta oraz przesuniętą w kierunku północnym, kwadratową wieżą i usytuowanym na jej osi, wydzielonym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Wybudowany z cegły czerwonej, kryty dachówką, wieża zwieńczona została neobarokowym hełmem z ośmioboczną latarnią o półkoliście zamkniętych prześwitach oraz kulą i krzyżem w zwieńczeniu, kryta blachą.

Fotografia 3. Widok na Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Krzęcinie. Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszczynie

Kościół pw. Śś. Piotra i Pawła w Nowym Klukomiu (gm. Krzęcin)

Świątynię wybudowano w 1573 r. w stylu renesansowym z otynkowanych ciosów granitowych. Ww. data widniała na niezachowanej chorągiewce. Była to świątynia protestancka podlegająca pod zbór w Myślicinie. Wnętrze stanowi wyposażenie z XVII w. W XVIII w. do nawy głównej dostawiono drewnianą wieżę. W tym czasie kościół został częściowo przebudowany, o czym świadczy druga data zamieszczona na chorągiewce „1713”. Od strony wschodniej znajdują się dwie masywne przypory dostawione z pocz. XX w. W tym czasie zmieniono formę niektórych otworów okiennych. Patronem kościoła jest Hans Heydemann (1864-1940 r.), który był właścicielem wsi. Po II wojnie światowej nie był użytkowany do ok. 1975 r. 15.06.1975 r. kościół poświęcono i do tej pory jest kościołem filialnym podlegającym pod parafię p.w. MB Szkaplerznej w Raduniu. To kościół salowy z wolnostojącą wieżą zwieńczoną hełmem namiotowym o wysokości 13 m, bez wyodrębnionego prezbiterium.

Kościół pw. św. Trójcy w Rakowie (gm. Krzęcin)

Świątynię wybudowano w XVI w. z kamienia polnego, chociaż niektóre źródła wskazują na XV w. Należy przypuszczać, że fundatorami świątyni byli von Goltzowie. Późnogotycka budowla przebudowana została w latach 1724-1735 przez Georga Christopa von Goltza i na nowo uposażony w ludowym baroku. Osobna, kamienna wieża dobudowana została w 1890 r. W tym czasie zamontowano dzwony, zmieniono formę otworów okiennych i drzwiowych. 01.08.1945 r. został poświęcony i przypisany pod parafię w Krzęcinie, a później pod parafię w Chłopowie. Niewielka, kamienna świątynia salowa nie posiada wyodrębnionego prezbiterium. Uposażenie kościoła jest chronologiczne począwszy od renesansu, przez ludowy barok, po neogotyk. To kościół o niewielkim detalu architektonicznym, orientowany z dwubryłową wieżą zwieńczoną hełmem ostrosłupowym o wysokości 22 m. W roku 2020 wykonano konserwację empory polichromowej w budynku kościoła. W roku 2021 wykonano prace konserwatorskie przy zabytkowym chórze w kościele.

Kościół filialny Najświętszego Serca Pana Jezusa w Granowie (gm. Krzęcin)

Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa z końca XV w., przebudowany w 1855 i 1930 r. Świątynia neoromańska, dawny zbór, wieża w korpusie, w górnych kondygnacjach ośmioboczna, zwieńczona hełmem ostrosłupowym. Kościół salowy, o prostym zamknięciu od wschodu, z węższą od korpusu wieżą od zachodu – kwadratową w planie, po bokach ujętą w dwa aneksy, z których północny mieści klatkę schodową.

Fotografia 4. Widok na Kościół filialny Najświętszego Serca Pana Jezusa w Granowie Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszczynie

Kościół, ob. parafialny pw. Matki Boskiej Szkaplerznej w Bierzwniku (gm. Bierzwnik)

Kościół klasztorny został wybudowany w wątku wendyjskim, z cegły o średnich wymiarach 30 x 13 x 11 cm. W podmurówce choru i ściany północnej korpusu zastosowano kwadry granitowe. W obecnym kształcie jest to trójnawowa hala o krótkim, dwuprzęsłowym, trapezoidalnym korpusie z centralizującym chórem.

Fotografia 5. Widok na Kościół, ob. parafialny pw. Matki Boskiej Szkaplerznej w Bierzwniku
Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszczynie

Osobliwy kształt obecnej świątyni jest wynikiem XIX-wiecznej adaptacji części zrujnowanego kościoła klasztorowego i późniejszych doraźnych remontów. Z pierwotnego założenia pochodzą wschodnie zakończenie choru na planie 7/12, dwa przęsła ściany północnej ze skarpami i śladami pierwotnego ościeża oraz dolna część ściany południowej na zachód od obecnej ściany zachodniej.

Kościół św. Jadwigi w Zieleniewie (gm. Bierzwnik)

Obecna świątynia powstała w 1906 roku na miejscu kościoła z XIII w., w ramach jednej szybkiej kampanii budowlanej, z wykorzystaniem jego materiału rozbiórkowego, czyli kamienia granitowego, dokładnie obrobionego. XIII wieczny kościół został całkowicie rozebrany w połowie XIX w. Jego wygląd ukazuje dolna partia witrażu prawego okna w prezbiterium.

Kościół MB Królowej Polski w Klasztornej (gm. Bierzwnik)

Świątynia wzniesiona w XV w. W 1900 r. zbudowana została ceglana neogotycka wieża. Korpus nawowy kościoła ma formę leżącego prostopadłościanu, nakrytego wysokim dachem dwuspadowym z naczółkiem po stronie wschodniej.

Kościół Matki Boskiej Częstochowskiej w Chelpie (gm. Choszczno)

Kościół wzniesiony został na przełomie XV/XVI w., jako fundacja rodziny von Beneckendorf. Podczas wojny 30 letniej kościół uległ częściowemu zniszczeniu. W 2 poł. XIX wieku dostawiono ceglana wieżę oraz przeprowadzono remont kościoła. W latach 1978–80 kościół został odbudowany wg projektu inż. arch. Henryka Jarosza ze Szczecina. Kościół założony został na planie prostokąta, zorientowanego na osi W–E (w dalszym opisie przyjmuje się orientację liturgiczną), o wymiarach 860 x 1740 cm. Do ściany zachodniej dostawiona jest 2-kondygnacyjna wieża, wzniesiona na planie regularnego czworoboku, 370 x 410 cm – w bryle kościoła. Architektura kościoła (korpusu nawowego) nawiązuje do przekształconej, pierwotnie romańskiego. Elewacje ścian długich 2-osiowe, rytmiczne, zbliżone do osiowości. Ściany korpusu nawowego zaakcentowane rozglifionymi otworami okiennymi w formie półkoli (z zamknięciem półkolistym i uskokowym opracowaniem) oraz współczesnym gzymsem ceglany.

Fotografia 6. Widok na Kościół Matki Boskiej Częstochowskiej w Chelpie
Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszczynie

Kościół filialny pw. św. Stanisława Kostki w Korytowie (gm. Choszczno)

Jest to świątynia wzniesiona w XIII w. z ciosów granitowych i otynkowana. W II połowie XVI w. została przebudowana i otrzymała formę renesansową. W XVIII w. został zmieniony dach hełmowy wieży. Ewidencjonowany kościół jest obecnie obiektem trzybryłowym, składającym się z: korpusu nawowego w formie leżącego prostopadłościanu, nakrytego wysokim dachem 2-spadowym; wieży – o kształcie stojącego prostopadłościanu, zwieńczonego hełmem; zakrystii w formie nieregularnego wielościanu.

Fotografia 7. Widok na Kościół filialny pw. św. Stanisława Kostki w Korytowie Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszcznie

Kościół parafialny pw. św. Andrzeja Boboli w Piaseczniku (gm. Choszczno)

Kościół wzniesiony został w końcu XV w., być może jako fundacja rodziny von Guntersberg (wymieniony wyżej Jakub ufundował w 1517 r. dzwon dla tutejszej świątyni, obecnie zresztą nie zachowany). Od drugiej połowy XVI w. kościół przejęli protestanci. W okresie tym mieściła się tu siedziba parafii, należąca do synodu w Dobrzanach i mająca filię w Ziemomyślu.

Kościół filialny pw. Matki Boskiej Szkaplerznej w Raduniu (gm. Choszczno)

Kościół raduński wzniesiony został najpewniej na przełomie XIII i XIV w. W 1637 r. żołnierze szwedzcy splądrowali i spalili świątynię wraz z jej drewnianą lub ryglową wieżą, w której stopiły się dwa dzwony. W ich miejsce w 1643 r. odlano – zachowany do dziś – dzwon o średnicy 80 cm; jego twórcą był ludwisarz Franz Dubois z Frydlantu. Korpus nawowy świątyni ma formę leżącego prostopadłościanu, nakrytego wysokim dachem dwuspadowym. Wieża, flankowana od strony północnej i południowej prostopadłociennymi przybudówkami. Horyzontalne podziały elewacji korpusu nawowego zaznaczone linią cokołu, zróżnicowaniem materiałowym ścian obwodowych (dolna część kamienna, górna z cegły ceramicznej) i otynkowaniem, gładkim fryzem podokapowym.

Fotografia 8. Widok na Kościół filialny pw. Matki Boskiej Szkaplerznej w Raduniu Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszcznie

Kościół filialny pw. Matki Boskiej Ostrobramskiej w Sławęcinie (gm. Choszczno)

Kościół sławęciński należy do grupy niewielkich, salowych, późnogotyckich kościołów wiejskich, których ukształtowanie bryły sięga czasów romanizmu. Architektoniczna forma tych obiektów pozostawała w opozycji do monumentalnych far miejskich z tego okresu.

Świątynia składa się obecnie z dwóch głównych konstrukcyjnie obiektów: korpusu nawowego, mającego formę leżącego prostopadłościanu, nakrytego wysokim dachem dwuspadowym oraz wieży w formie stojącego, ściętego ostrosłupa o podstawie kwadratu, nakrytego niezbyt wysokim czteropołaciowym dachem namiotowym.

Kościół filialny pw. Wniebowstąpienia Pańskiego w Starym Klukomiu (gm. Choszczno)

Kościół wzniesiony został w 2 poł. XV w., pod patronatem rodziny von Benckendorf. W 2 poł. XIX w. dobudowano kamienno-ceglaną wieżę; być może na miejscu wcześniejszej drewnianej lub ryglowej. Kościół w Starym Klukomiu jest obiektem trzybryłowym, składającym się z: korpusu nawowego w formie leżącego prostopadłościanu, nakrytego wysokim dachem 2-spadowym; wieży w kształcie stojącego prostopadłościanu, nakrytego daszkiem 2-spadowym (pierwotnie w dachu wyprowadzona była

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

sygnaturka, zwieńczona ostrosłupową formą nieregularnego graniastosłupa, zwieńczonego trójsпадowym daszkiem) oraz przybudówki w formie nieregularnego graniastosłupa, zadassonego trzypołaciowym daszkiem.

Kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Stradzewie (gm. Choszczno)

Gustaw Hermann von Germar, radca okręgowy, w 1876 r. ufundował we wsi kościół, który otrzymał wezwanie Matki Boskiej Częstochowskiej.

Ceglana bryła kościoła osadzona na cokole kamiennym jest w istocie prostokątem. Na zachodniej ścianie znajduje się czworoboczna wieża dzwonna. Zarówno korpus nawowy, jak i dzwonnice, zdobią ostrołukowe okna. Górę wieńczy wieloboczny ostrosłup dachu z metalowym krzyżem na szczycie.

Kościół filialny pw. Świętej Trójcy w Suliszewie (gm. Choszczno)

Istniejący obecnie kościół w Suliszewie wzniesiony został w 2 poł. XV w. jako fundacja klasztoru w Świdwinie. W 1880 r. przeprowadzono remont generalny świątyni. Kościół w Suliszewie jest obecnie obiektem czterobryłowym, złożonym z: korpusu nawowego w formie leżącego prostopadłościanu, nakrytego wysokim dachem 2-spadowym; wieży w kształcie stojącego prostopadłościanu, zwieńczonego dachem namiotowym; zakrystii w formie niewielkiego prostopadłościanu z dachem pulpituowym; niewielkiego, prostopadłościennego przedsionka zwieńczonego 2-spadowym daszkiem.

Kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Zamęcinie (gm. Choszczno)

Pod k. XV w. powstała świątynia murowana (kamienna), z której do czasów obecnych przetrwała jedynie wieża. Istniejący obecnie kościół w Zamęcinie wzniesiony został w latach 1888–1889, na podstawie projektu ww. Müllera; pracami budowlanymi kierował cieśla Buchholz z Choszczna.

Kościół jest obiektem wielobryłowym, o zróżnicowanych formach i wysokościach. Korpus nawowy w formie leżącego prostopadłościanu, nakrytego wysokim dachem 2-spadowym. Czterokondygnacyjna wieża ma formę stojącego prostopadłościanu, zwieńczonego ostrosłupowym hełmem. Prezbiterium w formie stojącego prostopadłościanu, nakrytego dachem 2-spadowym. Pastoforium ma formę niewielkiego prostopadłościanu, nakrytego daszkiem dwupołaciowym.

Kościół filialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Barnimiu (gm. Drawno)

Kościół w Barnimiu zbudowany został ok. 1500 r. Fundatorami budowli byli ówczesni właściciele wsi – rodzina von Wedell z Drawna, którzy weszli w posiadanie Barnimia w drugiej poł. XIV w. W XVIII w. na miejscu zniszczonej stanęła nowa wieża drewniana. W 1900 r. do wsch. elewacji kościoła dobudowano apsydę, a do elewacji południowej – kruchtę. Zbudowany jest z kamieni granitowych, wtórnie otynkowany. Apsyda i kruchta wzniesione z kamieni granitowych i cegły, nietynkowane. Wieża wolnostojąca, w konstrukcji drewnianej, odeskowana.

Fotografia 9. Widok na Kościół filialny pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Brzezinach Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszcznie

Kościół filialny pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Brzezinach (gm. Drawno)

Kościół z 1756 r. o konstrukcji szkieletowej z ceglanyim wypełnieniem kwadr. W 1967 r. ze względu na zły stan techniczny, w całości przemurowany cegłą. W 1993 r. na elewacjach nabiło deski imitujące pierwotną konstrukcję. Wieża z XVIII w. o konstrukcji szkieletowej, drewnianej.

Kościół jest obiektem trzybryłowym, którego części są harmonijnie zestopniowane. Korpus nawowy ma formę leżącego prostopadłościanu, nakrytego wysokim dachem dwuspadowym. Wieża w formie stojącego prostopadłościanu o podstawie

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

kwadratu, nakryta niewysokim czterosпадowym dachem namiotowym. Wieża podzielona na trzy kondygnacje. Elementem waloryzującym elewację obiektu był pierwotnie charakter stolarki okiennej i drzwiowej (vide drzwi do wieży).

Kościół filialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Dominikowie (gm. Drawno)

Kościół powstał jako świątynia ewangelicka pod koniec XVI w. Korpus budowli pobudowano w stylu romańskim, co jest dla tych terenów dość rzadkie. Od strony zachodniej postawiona została - najpewniej ok. 1630 r., czworoboczna, drewniana wieża w konstrukcji szachulcowej. Wyżej, ponad linią nawy głównej, wieża jest szalowana i zwieńczona czterościanowym daszkiem. Na ścianie południowej dostawiono kruchtę w konstrukcji ryglowej. Wewnątrz prezbiterium zakończono płaską ścianą. Najważniejszym elementem strefy sacrum jest tabernakulum, ołtarz i ambona. Warto też spojrzeć na drewnianą emporę muzyczną z malowidłami na płycinach.

Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Drawnie (gm. Drawno)

Pierwsze wzmianki historyczne o istnieniu kościoła w Drawnie pochodzą z XII w. Na fundamentach dawnego kościoła, prawdopodobnie w XV w., został wzniesiony nowy kościół. Różne koleje losu, a w szczególności pożary jakie w ówczesnych czasach trawiły miasto przyczyniły się do zmiany wyglądu zewnętrznego kościoła. Po ostatnim pożarze, który miał miejsce pod koniec XVII w. przystąpiono do gruntownego remontu kościoła oraz dobudowania ryglowej wieży.

Kościół w Drawnie zbudowany jest na planie krzyża łacińskiego w stylu późnogotyckim. W lipcu 1997 roku została wykonana nowa posadzka, a w 1999 roku zmieniono pokrycie dachowe.

Fotografia 10. Widok na Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Drawnie
Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszczynie

Fotografia 11. Widok na Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Chłopowie
Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszczynie

Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Chłopowie (gm. Krzęcin)

Kościół zbudowany został w latach 1907–1909 w formach neobarokowych, w miejscu obiektu starszego. Jest to świątynia salowa, której korpus nawowy przecięty jest transeptem; po stronie zachodniej z korpusu nawowego wyprowadzona jest wieża z neobarokowym hełmem.

Kościół wzniesiony na planie krzyża łacińskiego. Po stronie wschodniej korpus nawowy zamknięty trójbocznie.

Kościół parafialny pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Pełczycach (gm. Pełczyce)

Budowla powstawała w wielu fazach od XIII do XVIII w. bardzo dobrze czytelną w obecnej architekturze świątyni i tworzącą harmonijną całość, dokumentującą rozwój świątyni od czasu średniowiecza po okres baroku. W 1729 roku została wzniesiona szachulcowa wieża z hełmem nad częścią zachodnią i zostało przebudowane wnętrze. Charakterystycznymi elementami architektury kościoła są wolutowe barokowe szczyty oraz hełm

Fotografia 12. Widok na Kościół parafialny pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Pełczycach
Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszczynie

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

wieży, stanowiący rozpoznawalną dominantę panoramy miasta. Jest to budowla jednonawowa wzniesiona na planie krzyża greckiego.

Fotografia 13. Widok na Kościół św. Józefa w Płotnie Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszczynie

Kościół św. Józefa w Płotnie (gm. Pelczyce)

Kościół, murowany w technice ryglowej, został wzniesiony w XVIII w. Oryginalnie był świątynią ewangelicką. Sytuowany na planie prostokąta, od strony wschodniej zakończony jest trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Okna mają kształt prostokątny i podzielone są na kwatery. W zachodniej części korpusu nawowego osadzona jest masywna, oszalowana wieża. W 1920 roku miał miejsce remont kościoła.

Kościół Chrystusa Dobrego Pasterza w Krzyńkach (gm. Pelczyce)

Kościół został wzniesiony w 1858 roku. Jest to neogotycka budowla, murowana z kamienia i cegły, sytuowana na planie prostokąta, orientowana. Szczyty wschodni i zachodni, murowane z cegły, mają postać schodkową i ozdobione są blendami. Z cegły wymurowano także portal w ścianie zachodniej, gzymsy, ościeża okien i przypory.

Fotografia 14. Widok na Kościół Chrystusa Dobrego Pasterza w Krzyńkach Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszczynie

Fotografia 15. Widok na Kościół Św. Trójcy w Nadarzynie Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszczynie

Kościół Św. Trójcy w Nadarzynie (gm. Pelczyce)

To neogotycka świątynia, pierwotnie ewangelicka, wzniesiona w 1902 roku. Utrzymany w stylu neogotyckim, został wymurowany z cegły. Budowla sytuowana jest na rzucie prostokąta, z czworoboczną wieżą dzwonną od strony zachodniej. Wieża w dolnej partii dekorowana jest ciosanymi kamiennymi, wyżej natomiast ceglany fryzem i ostrołukowo zakończonymi oknami. Nakryta jest blaszanym hełmem. Na wieży zawieszony jest dzwon o średnicy 86 cm.

Kościół MB Częstochowskiej w Przekolnie (gm. Pelczyce)

Wzniesiony najpewniej pod koniec XIII w. z kwadr granitowych o średnim stopniu obróbki, ułożonych w regularne warstwy jako bezwieżowa budowla salowa. Wieża umieszczona w środku fasady północnej pochodzi z końca gotyku. Okna w ścianach bocznych zostały przemurowane. Zachowane mury pierwotnej budowli. Po roku 1479 odbudowano wieżę. Pod koniec XVIII w. zastąpiono gotycką iglicę hełmem barokowym. W XIX w. dobudowano przypory i przemurowano otwory okienne.

Fotografia 16. Widok na Kościół MB Częstochowskiej w Przekolnie Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszczynie

Fotografia 17. Widok na Kościół św. Antoniego z Padwy w Będargowie
Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszczynie

Kościół św. Antoniego z Padwy w Będargowie (gm. Pełczyce)

Kościół wybudowany w XV w. przez rodzinę von Paris po poł. XV w. W 2 poł. XVI w. kościół zniszczony przez pożar i odbudowany. Z tego czasu pochodzą górne partie ścian obwodowych i szczyt wschodni o formach renesansowych. Kościół orientowany. Zbudowany z kostki granitowej /mury obwodowe/ i z cegły /szczyty oraz zakrystia. Założony na planie prostokąta, jednonawowy, bezprezbiterialny z prostokątną zakrystią przy elewacji północnej. Bryła przysadzista, przykryta dachem dwuspadowym z nadwieszoną nad fasadą zachodnią wieżą.

W latach 2022-2023 realizowano prace związane z renowacją wieży kościoła.

Kościół Chrystusa Króla w Reczu (gm. Recz)

Budowa kościoła w stylu gotyckim rozpoczęła się w latach 1352-1355 zapewne na miejscu wcześniejszej budowli zniszczonej w pożarze miasta w 1340 roku. Obiekt z masywną wieżą, zdobioną smukłymi blendami. Nawa główna przykryta jest sklepieniem gwiaździstym, zaś obie boczne – sklepieniami krzyżowymi.

Fotografia 18. Widok na Kościół Chrystusa Króla w Reczu
Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszczynie

Kościół Przemienienia Pańskiego w Słutowie (gm. Recz)

Kościół o formie późnogotyckiej wzniesiony został na przełomie XV i XVI w. Świątynia uzyskała formę małej budowli salowej na planie prostokąta bez wyodrębnionego zewnętrznie prezbiterium, z wieżą usytuowaną po stronie zachodniej, ale nie na osi a z wyraźnym przesunięciem ku południowi.

Cmentarze

Do najdawniejszych zabytkowych nekropolii należą cmentarze przykościelne. Najstarsze z nich, których pochodzenie określa się na XVI-XVIII w. znajdują się w granicach obecnych ogrodzeń przy kościołach parafialnych. Łącznie z terenu powiatu wpisanych do rejestru zabytków zostało 23 cmentarze przykościelne.

Na terenie powiatu znajdziemy również cmentarze i pochówki ewangelickie. Do rejestru zabytków wpisany został jeden cmentarz ewangelicki w miejscowości Radaczewo. Pamiątką po osadnictwie żydowskim na terenie powiatu jest m.in. cmentarz żydowski z zachowanymi relikatami nagrobków w Pełczycach (wpisany do rejestru zabytków w 2023 roku).

Kapliczki przydrożne, krzyże

Na terenie powiatu występuje wiele kapliczek, krzyży i figur przydrożnych. Obiekty tego typu są rozpowszechnionym elementem krajobrazu przeważającej części kraju. Ich ustawianie wiązało się z lokalną tradycją oraz religijnym, duchowym doświadczeniem fundatorów katolickich. Powstawały na pamiątkę ważnych wydarzeń historycznych, sytuacji rodzinnych, z obawy przed chorobami czy wojnami. Miały charakter dziękczynny, suplikacyjny, a nawet odstraszający. Najczęściej wybierano lokalizację w pobliżu świątyń, przy skrzyżowaniach, przy wjeździe do wsi, mostach, a bardziej osobiste przed domami.

Pałace i dwory

Budynki rezydencjonalne (pałace lub dwory) były zawsze najważniejszymi obiektami dawnych majątków ziemskich, na które oprócz nich składała się zabudowa gospodarcza skupiona wokół dziedzińca folwarcznego oraz często park krajobrazowy.

Na terenie powiatu spotkać może wiele dworów i pałaców z różnych epok. Na przestrzeni ostatnich lat widać proces degradacji części założen dworskich i pałacowych, co często związane jest z brakiem opieki nad tymi cennymi elementami historii i krajobrazu przez właścicieli.

Wiele dworów i pałaców zachowało jednak znaczne wartości zabytkowe, a ich stan zachowania daje możliwość podjęcia prac restauratorskich prowadzących do ich pełnej rewitalizacji.

Poniżej przedstawiono wybrane przykłady założen pałacowych i dworskich z terenu powiatu.

Zespół pałacowy w Korytowie (gm. Choszczno)

Pałac z XV - XVIII w., przebudowany w latach 1830–1890. Nad wejściem głównym herbem właścicieli przedstawiający lwa i krasnalę z rybim ogonem. Budynek stoi na dużo starszych murach średniowiecznego zamku, piwnice gotyckie. Pałac jest trzyskrzydłowy, parterowy, dziedziniec otwarty na ogród. Nakryty wysokim mansardowym dachem. Główne skrzydło ozdobione facjatkami i trzykondygnacyjnym ryzalitem z owalnym frontonem, boczne skrzydła ozdobione skromnymi szczytami. Teren pałacu otacza park.

Fotografia 19. Widok na pałac w Korytowie Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszcznie

Zespół dworski w Stradzewie (gm. Choszczno)

Dwór w Stradzewie został wybudowany w 1850 roku. Jego otoczenie tworzy zabytkowy park dworski oraz zabudowania folwarczne. Park z alejami dojazdowymi z połowy XIX w.; dominują kasztanowce, lipy, dęby, klony, niektóre z nich w wieku 100-150 lat. Pałac powstał w stylu neoklasycystycznym z elementami dekoracji w stylu arkadowym. Budynek zbudowano na rzucie prostokąta i składa się z 3 kondygnacji: parteru, poddasza użytkowego oraz podpiwniczenia.

Pałac w Brzezinach (gm. Drawno)

Pałac w Brzezinach wybudował w II poł. XVIII w. ród von Natzmer. Pałac przebudowano w części zachodniej w XIX w. Po 1945 r. stacjonowała w nim jednostka wojskowa, a ponieważ nie był remontowany to uległ zniszczeniu. Jest to budynek barokowy, częściowo przekształcony, murowany, założony na planie wydłużonego prostokąta, z ryzalitem od północy i przeszkloną werandą od wschodu, piętrowy z użytkowym strychem w dwuspadowym, łamanym dachu z lukarnami. W 1960 r. został przejęty przez ówczesny Wydział Zatrudnienia i Spraw Socjalnych Powiatowej Rady Narodowej w Choszcznie. W 1964 r. został wyremontowany i zaadaptowany na dom pomocy społecznej (który działa do dzisiaj). W latach 1994-95 pałac przeszedł remont. Pałac zyskał nową elewację (kolorystykę), nastąpiła wymiana pokrycia dachowego oraz części stolarki okiennej i drzwiowej. W 1996 r. wymieniono centralne ogrzewanie. W 1999 r. wnętrza zyskały nowy podział, w tym na poddaszu oraz posadzki i panele ściennie.

Fotografia 20. Widok na pałac w Brzezinach Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszcznie

Pałac myśliwski w Niemieńsku (gm. Drawno)

Pałac myśliwski potocznie zwany zamkiem to okazała budowla, która powstała w latach 1922-1930. Inicjatorem budowy pałacu był Jakub Virigens von Arnim. Budynek utrzymany jest w stylu neorenesansu niemieckiego, jest zbudowany z czerwonej cegły. To budynek czterokondygnacyjny o urozmaiconej bryle. Składa się z piętrowego korpusu głównego i parterowego, prostopadłego do niego skrzydła. Do korpusu głównego przylega ośmioboczna wieża widokowa, a do skrzydła południowego przylega druga, niższa wieża. Budynek pokryty jest dwuspadowymi dachami z lukarnami i świetlikami. Po południowej stronie budynku znajduje się szeroki taras widokowy. Otoczenie pałacu tworzy rozległy park założony w latach 30. XX w.

Fotografia 21. Widok na pałac myśliwski w Niemieńsku Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszcznie

Pałac w Świąciechowie (gm. Drawno)

Obiekt wybudowany na początku XX w. Od frontu znajduje się portyk z czterema kolumnami doryckimi. Jest to obiekt piętrowy, ceglany, ale na granitowej podmurówce, podpiwniczony, z wysokim ceramicznym dachem. Od frontu znajduje się podjazd, kolumnowy ganek z balkonem, wyżej tablica herbowa. Od strony parku - taras. W rozległym parku rosną stare dęby.

Fotografia 22. Widok na pałac w Przybysławiu Źródło: Zbiory Starostwa Powiatowego w Choszcznie

Zespół pałacowy w Przybysławiu (gm. Krzęcin)

Pałac w Przybysławiu to klasycystyczna rezydencja szlachecka, należąca niegdyś do rodziny von Borcke. Park pochodzi z XIX w., z zachowanym historycznym układem, zróżnicowaną roślinnością i dużą liczbą drzew.

Zespół dworski w Jagowie (gm. Pełczyce)

Jeden z niewielu w obecnym województwie zachodniopomorskim wczesnobarokowych dworów o charakterystycznej bryle nakrytej czterospadowym dachem. Dwór z poprzedzającym go dziedzińcem położony jest w środkowej części zespołu, naprzeciw usytuowanego po przeciwnej stronie drogi kościoła. Na północ i północny wschód od dworu rozciąga się park krajobrazowy, w którym wznosi się wieża - pozostałość budynku dawnej oranżerii. W większości pomieszczeń zachowana barokowa stiukowa dekoracja stropów - złożona z geometrycznych pól wydzielonych listwami ozdobionymi roślinnym ornamentem.

Pałac w Lubianie (gm. Pełczyce)

Pałac w Lubianie został wzniesiony w 1900 roku z inicjatywy rodziny von Schroeder. Jest to budowla eklektyczna, o zróżnicowanej bryle wzbogaconej ryzalitami, której forma architektoniczna odzwierciedla nowe tendencje w architekturze rezydencjonalnej początku XX w. Obiekt założono na rzucie trzech stykających się prostokątów, z fasadą zwróconą w kierunku południowo-wschodnim. Pałac jest

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

dwukondygnacyjny, podpiwniczony, nakryty dachem czterospadowym. W połaciach dachu znajdują się niewielkie facjaty z daszkami dwuspadowymi, natomiast elewacja została urozmaicona ryzalitami zwieńczonymi niezależnymi dachami naczółkowymi.

Zespół pałacowy w Przekolnie (gm. Pelczyce)

Pałac w swej obecnej postaci powstał w końcu XVIII i na początku XIX w. poprzez wbudowanie w drugiej ćwierci XIX w. wówczas powstał korpus główny, do którego dostawiono skrzydła z salą balową i kaplicą. Pałac wzniesiony w formach klasycystycznych i neoklasycystycznych. Pałac złożony jest z dwóch skrzydeł, jednego aneksu, łącznika i trzech ryzalitów. Posiada dwa ryzality umieszczone w środkowych częściach elewacji podłużnych. Ryzality są przesunięte względem siebie. Ryzality przy elewacjach podłużnych mieszczą portyki i balkony i zwieńczone są trójkątymi tympanonami.

Pałac w Pomieniu (gm. Recz)

Obiekt wybudowany około połowy XIX w. Pałac w stylu neoklasycystycznym został wybudowany w połowie XIX w. Jest to duży piętrowy budynek z symetrycznym układem okien. Pałac ma formę leżącego prostopadłościanu, nakrytego wysokim dachem naczółkowym. Przy elewacji południowej – najprawdopodobniej wtórna – przybudówka-ryzalit.

Zespoły folwarczne

Założenia folwarczne na terenie powiatu charakteryzują się (w wielu przypadkach) rozmachem kompozycji przestrzennej. W niektórych lokalizacjach skala założeń folwarcznych jest tak duża, że całkowicie zdominowała strukturę przestrzenną wsi. Niekiedy występują dwa lub nawet trzy podwórza folwarczne okolone wielkokubaturową zabudową gospodarczą i murowanymi ogrodzeniami, często z reprezentacyjnymi bramami wjazdowymi.

Zabudowa folwarczna tworzyła w większości zwarte zespoły, o przemyślanych kompozycjach przestrzennych.

Pomimo poważnych, powojennych przekształceń (lub zniszczeniu) wielu założeń folwarcznych stan zachowania architektury folwarcznej na terenie powiatu czytelny. Szczególnie istotny jest fakt zachowania większości okazałych założeń folwarcznych i wielu budynków gospodarczych o wysokich walorach zabytkowych.

Zabudowa miejska

Na terenie miast powiatu zachowały się czytelne układy urbanistyczne (Pelczyce, Choszczno, Drawno, Recz).

Pomimo zniszczeń jakie dotknęły powiat w czasie II wojny światowej (szczególnie w 1945 r.), zachowane zostały układy wraz z typową zabudową mieszkalną w postaci domów szkieletowych oraz elementami zabudowy stanowiącymi najistotniejsze dominanty krajobrazowe miast.

Jednym z ciekawszych przykładów zabudowy miejskiej w Pelczycach jest ratusz, którego pierwotny budynek z 1792 roku znajdował się na narożniku wschodniej pierzei rynku nowomiejskiego. Taka lokalizacja wynikała z wcześniejszego zabudowania północnej części starego rynku blokiem domów, zwróconych frontem ku nowo wytyczonej ulicy łączącej oba miasta. Obecny gmach, pełniący funkcję siedziby Urzędu Miasta i Gminy, powstał w okresie międzywojennym, prawdopodobnie w latach dwudziestych XX w. Dwukondygnacyjny budynek nawiązuje skalą i formą do charakterystycznej dla Pelczyc dawnej zabudowy szachulcowej.

5.1.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.1.4.1. Obiekty wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Zachodniopomorskiego

Wykaz zabytków na terenie powiatu choszczeńskiego wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Zachodniopomorskiego zawiera łącznie 139 pozycji i stanowi załącznik nr 1 do przedmiotowego opracowania.

Pod względem liczby obiektów ujętych w rejestrze zabytków nieruchomych na tle powiatu wyróżnia się gmina Pełczyce i gmina Choszczno.

Wykres 1. Analiza liczby zabytków ujętych w rejestrze zabytków z terenu powiatu choszczeńskiego w podziale na gminy

Źródło: Opracowanie na podstawie danych pozyskanych z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie

Zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami rejestrowymi przez ich właścicieli i użytkowników reguluje przede wszystkim Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. oraz akty wykonawcze do Ustawy, w tym m.in. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Obowiązek zgodnego z przepisami użytkowania i zarządzania obiektem zabytkowym spoczywa na jego właścicielu lub posiadaczu. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Niezależnie od ww. obowiązków użytkownik zabytku jest zobowiązany zawiadomić służby konserwatorskie w przypadku:

- 1) uszkodzenia, zniszczenia, zaginięcia lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożenia dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmiany miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmian dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pozwolenia konserwatorskiego wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru,
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku,
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru,
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru,
- prowadzenie badań archeologicznych,
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru,
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje,
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru,
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku,
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów,
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru,
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich działań naruszających strukturę gruntu, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Właściciel lub posiadacz zabytku może wystąpić do właściwego konserwatora zabytków o wydanie w formie pisemnej zaleceń konserwatorskich, pomocnych w przygotowaniu dokumentacji projektowej czy sformułowaniu zakresu planowanych prac. Zalecenia konserwatorskie mają na celu określenie sposobu korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także określenie zakresu dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

Z dniem 9 września 2018 r. weszła w życie zmiana art. 108 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w ramach której określono karę pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8 za niszczenie lub uszkodzenie zabytku.

Wspomnianą nowelizacją podwyższono dolną i górną granicę ustawowego zagrożenia karą pozbawienia wolności za niszczenie lub uszkodzenie zabytku – wcześniej zagrożenie to wynosiło od

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

3 miesięcy do lat 5. Na mocy nowelizacji zniesiono również ograniczenie kwotowe nawiązki, orzekanej przez sąd – zamiast widełek od trzykrotnego do trzydziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia wskazano, iż może ona zostać określona do wartości zniszczonego lub uszkodzonego zabytku, a także wprowadzono nową formę odpowiedzialności w postaci możliwości orzeczenia obowiązku przywrócenia zabytku do stanu poprzedniego. Dodatkowo ustalono, że nawiązki wpływają na rzecz utworzonego z dniem 1 stycznia 2018 r. Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków.

5.1.4.2. Zabytki ruchome

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje zabytek ruchomy, jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

Do zabytków ruchomych podlegających ochronie i opiece zalicza się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, prezentujące minione kierunki artystyczne oraz inne obiekty niebędące w pełni dziełami sztuki (np. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła, obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty zgromadzone w kolekcjach, numizmaty, pieczęcie, medale i ordery, militaria, pamiątki historyczne, przedmioty związane z wybitnymi osobistościami lub instytucjami).

Ponadto do zabytków ruchomych zalicza się obiekty wchodzące w skład wyposażenia budowli, także ich wystrój architektoniczny (np. rzeźby, płaskorzeźby, malowidła ścienne, mozaiki, sztukaterie i detal architektoniczny: gzymsy, obramowania otworów okiennych i drzwiowych oraz rzeźby ogrodowe, fontanny, kapliczki i krzyże przydrożne, drogowaskazy kamienne, nagrobki itp.).

Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzony jest podobnie jak Rejestr Zabytków Nieruchomych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela zabytku lub z obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywieżenia zabytku za granicę. Do rejestru zabytków nieruchomych nie wpisuje się obiektów znajdujących się w inwentarzu muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Najcenniejsze wyposażenie zachowało się w kościele pw. Najświętszej Marii Panny w Choszczynie. Są to m.in. epitafium nagrobne burmistrza Mikołaja Rebentischa z XV w., epitafium nagrobne kolatorki Elżbiety von Schack z 1787 r., fundatorki dachu kościoła oraz Drzewo Jesego z XIV w., biblijnego ojca Dawida.

W kościołach w Korytowie, Barnimiu, Brzezinach, Dominikowie, Drawnie, Chłopowie, Krzęcinie, Nowym Klukomiu, Rakowie, Żeńsku, Boguszynach, Niesporowicach, Pełczycach, Przekolnie, Sarniku i Reczu również zachowały się cenne zabytki ruchome tj. ołtarze, ambony, obrazy, rzeźby, płaskorzeźby, płyty nagrobne, a nawet dzwony.

5.1.4.3. Zabytki archeologiczne

Przeprowadzone w poprzednich latach badania archeologiczne w ramach ogólnopolskiego programu badawczo-konserwatorskiego Archeologiczne Zdjęcie Polski umożliwiły zinwentaryzowanie i archiwizację 1784 stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenie powiatu. Ich karty ewidencyjne są przechowywane w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie.

Początek zainteresowań pradziejami Ziemi Choszczeńskiej można wiązać z przełomem XIX/XX w. Prowadzono wówczas badania wykopaliskowe głównie o charakterze amatorskim oraz kolekcjonowano pojedyncze, pozbawione szerszego kontekstu znaleziska archeologiczne. Jednocześnie uświadamiano sobie potrzebę ochrony i dokumentowania śladów najdawniejszej przeszłości. Pieczę nad regionalnym dziedzictwem sprawowali lokalni opiekunowie zabytków. Taką funkcję na terenie Kreis Arnswalde (powiat Choszczno) pełnił do roku 1945 Walter Schumacher, który w swoich pracach zwracał uwagę na walory kulturowe tych ziem, ze szczególnym uwzględnieniem ich przeszłości. Pod jego opieką trafiły

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

miejscowe znaleziska, które następnie były przekazywane do zbiorów Pom mersches Landesmuseum w Szczecinie.

Druga wojna światowa uszczupliła znacząco zasoby znalezisk archeologicznych pochodzących z Ziemi Choszczeńskiej. Część zbiorów podzieliła los większości kolekcji zgromadzonych do 1945 roku – zaginęła bezpowrotnie w wyniku działań wojennych i późniejszej okupacji tych terenów przez Armię Czerwoną. Zabytki oraz archiwalia odkryte przed wojną, które przetrwały do dziś, stanowią pokaźny i znaczący element całości zasobów źródłowych, kluczowy dla rozpoznania dziejów omawianego tutaj przedziału chronologicznego Ziemi Choszczeńskiej.

Po II wojnie światowej, po włączeniu Ziemi Choszczeńskiej w granice państwa polskiego, najwięcej danych do dostarczyły badania o charakterze ratowniczym. W ramach rejonizacji opiekę nad zabytkami (w tym archeologicznymi) z obszaru powiatu choszczeńskiego objęło ówczesne Muzeum Pomorza Zachodniego w Szczecinie (MPZS). Ochrona i badanie tutejszego dziedzictwa pradziejowego nierozzerwalnie łączą się z postacią szczecińskiego archeologa Ryszarda Wołagiewiczza, który znaczną część swojej pracy naukowej poświęcił właśnie Ziemi Choszczeńskiej. Jego szerokie zainteresowania omawianym regionem oprócz motywacji stricte naukowych mają także podłoże sentymentalne – w młodości był on bowiem mieszkańcem Choszczna.

Znaczną część źródeł archeologicznych z Ziemi Choszczeńskiej tworzą znaleziska luźne. Z uwagi na brak kontekstu odkryć często niemożliwe jest ustalenie ich chronologii i przynależności kulturowej – mają zatem niską wartość poznawczą.

Tylko nieliczne stanowiska z terenu powiatu wpisane zostały do rejestru zabytków archeologicznych – 10 stanowisk archeologicznych. Wykaz stanowisk archeologicznych stanowi aneks nr II do przedmiotowego opracowania.

Jednym z ciekawszych zabytków archeologicznych z terenu powiatu choszczeńskiego jest grodzisko w miejscowości Korytowo (gm. Choszczno). To cenny przykład późnośredniowiecznego budownictwa obronnego. Grodziskiem w Korytowie interesowano się już na początku XX wieku. Z 1937 r. pochodzi adnotacja, mówiąca o istnieniu w tym miejscu grodziska słowiańskiego. Wspomniany jest także fakt występowania na terenie całej miejscowości fragmentów średniowiecznej ceramiki. Chronologię stanowiska określono na XII – XIII w. Grodzisko w Korytowie widoczne jest na miedziorycie Matthäusa Meriana z 1652 roku, ukazującym panoramę Korytowa. Wyraźnie widać na nim, że obiekt swoim kształtem przypomina bastion i w takiej formie pozostał do dzisiejszego dnia.

Ochrona stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych przy inwestycjach związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, powinna mieć swoje odbicie w ujmowaniu zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowaniu zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

Szczególnie zagrożone są zabytki archeologiczne tam, gdzie trwa intensyfikacja zabudowy mieszkalnej. Zagrożenia dla stanowisk archeologicznych stanowią miejsca rozwoju działalności gospodarczej. Duże zagrożenie dla zabytków archeologicznych stanowi rozwój infrastruktury komunikacyjnej we wszystkich gminach powiatu. Do zagrożeń zaliczyć można także rozbudowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej – generalnie uzbrowienie terenu, wszelkie inwestycje związane z ingerencją w grunt w gminach powiatu. Na zabytki archeologiczne można natrafić także podczas eksploatacji złóż piasku i żwiru.

Jako zagrożenie dla zachowania zabytków archeologicznych należy także wskazać osobno samowolę budowlaną i pomijanie przez organy wydające pozwolenia na realizację inwestycji Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procesie uzgadniania inwestycji, a także brak wywiązywania się z obowiązku (nakładanego przez uprawniony organ, tj. WKZ - na podstawie obowiązującego prawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) prowadzenia badań archeologicznych w związku z zamiarem realizacji inwestycji.

5.1.5. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne odgrywa istotną rolę w jednoczeniu i określaniu kulturowej tożsamości grup społecznych. Odzwierciedla jej oczekiwania, które są wyrażane m.in. w formie języka, literatury, muzyki, tańca, obyczajów, ubioru.

Zmiany terytorialne i administracyjne miały istotny wpływ na kształtowanie się tożsamości regionalnej. Kulturę terenów dzisiejszego powiatu przez wieki kształtowały różne grupy etniczne, m.in. polska, niemiecka, żydowska, różniące się między sobą językiem, zwyczajami, kulturą i religią. Każda z tych grup wypracowała swoje własne zwyczaje i tradycje, które niekiedy potrafiły się łączyć i przenikać, jak to bywa na terenach granicznych.

Po drugiej wojnie światowej nastąpiła całkowita wymiana mieszkańców tych ziem, co przerwało dotychczasową ciągłość kulturową. Wyjechali dotychczasowi mieszkańcy, którzy współtworzyli charakter i kształt regionu w ubiegłych wiekach, jego wielokulturowy i wielowyznaniowy wizerunek z okresu XIX i początków XX w. Pojawili się tu osadnicy z różnych stron Polski, w tym także repatrianci. Taka sytuacja spowodowała nowe zróżnicowanie kulturowe, gdyż każda z grup przyniosła swoje tradycje i zwyczaje, poprzednie zaś uległy w większości przerwaniu i zapomnieniu.

Do niematerialnego dziedzictwa zaliczyć można historyczne przeznaczenie użytkowe miejsc, placów, a także szeroko rozumianych zabytków architektury. Do najliczniejszych przykładów zachowanych historycznych funkcji w obiektach historycznych zaliczyć można: sakralne, mieszkalne, administracyjno-społeczne, zdrowotne, edukacyjne, komunikacyjne, a nawet w niektórych przypadkach usługowo-handlowe. W wielu przypadkach zachowano nazewnictwo historyczne w wielu nazwach miejscowości i obiektów geograficznych.

Na terenie powiatu kultywowana jest pamięć związana z historią cystersów obecnych w przeszłości na analizowanych ziemiach.

Obecnie na terenie powiatu dziedzictwo niematerialne jest kultywowane poprzez licznie i prężnie działające placówki kulturalne.

Na terenie powiatu choszczeńskiego działa szereg stowarzyszeń – organizacji pozarządowych skupiających miłośników regionu, zainteresowanych kultywowaniem tradycji, a jednocześnie rozwojem własnej ziemi. W ciągu kilku lat funkcjonowania struktur powiatowych szczególnym zaangażowaniem wyróżniają się: Towarzystwo Miłośników Ziemi Choszczeńskiej, Regionalne Towarzystwo Historyczne Ziemi Choszczeńskiej, Towarzystwo Miłośników Recza, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Drawieńskiej, Stowarzyszenie Ludzi Bezrobotnych w Drawnie, Stowarzyszenie Społeczno – Kulturalne Miłośników Bierzwika, Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Pełczyckiej, Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Krzęcińskiej, Stowarzyszenie Miłośników Doliny Wardynki „EKO – FOLK” Rzecko, Klub Kobieta 2000, Stowarzyszenie Klub Sportowy „Aktywne Choszczno”, Stowarzyszenie „Niagara”, Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze Ziemi Choszczeńskiej.

5.1.6. Muzea i zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie powiatu choszczeńskiego występują następujące placówki poświęcone historii gmin powiatu:

- Muzeum w Spichlerzu w Drawnie;

Galeria pełni funkcję lokalnego muzeum. W spichlerzu znajduje się Galeria Pamiątek Ziemi Drawieńskiej. W galerii gromadzone są eksponaty historyczne. Wyeksponowano tam stare fotografie i pocztówki Drawna sprzed 1945 r., a także XIX-wieczne listy kupieckie. W Galerii można również zobaczyć dawne narzędzia rolnicze, sprzęt codziennego użytku oraz militaria. Ekspozycję wzbogacają zbiory ceramiki z okresu średniowiecza. Inicjatorzy galerii prowadzą zbiórkę eksponatów i pamiątek związanych z Drawnem.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

- Izba Historyczna w Pelczycach (w Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury).

Placówka została otwarta w grudniu 2013 roku, a jej powstanie było możliwe dzięki zaangażowaniu członków Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Pelczyckiej, którzy to zgromadzili większość muzealnych zbiorów. W ramach ulokowanej w dwóch pomieszczeniach wystawy eksponowane są znaleziska archeologiczne z okresu kultury łużyckiej (m.in. kamienne żarna, części broni, przedmioty codziennego użytku) oraz liczne pamiątki historyczne, w większości pochodzące z XIX i XX w. (numizmaty, militaria i odznaczenia, zdjęcia i ilustracje, widokówki, wydawnictwa i dokumenty, meble, przedmioty codziennego użytku oraz narzędzia rolnicze).

5.1.7. Gminne ewidencje zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy podejmują działania w zakresie „zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegania „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez Ustawę¹ na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Podstawą do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest opracowana gminna ewidencja zabytków.

Stan prawny opracowanych gminnych ewidencji przez gminy na terenie powiatu choszczeńskiego przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 1. Stan opracowanych gminnych ewidencji zabytków w gminach na terenie powiatu

Gmina	Czy gmina posiada karty gminnej ewidencji zabytków	Czy gmina posiada opracowany aktualny Program Opieki nad Zabytkami
Bierzwnik	TAK	NIE ²
Choszczno	TAK	NIE
Drawno	TAK	TAK (nieaktualny)
Krzęcin	TAK	TAK (nieaktualny)
Pelczyce	TAK	TAK
Rzecz	TAK	TAK (nieaktualny)

¹ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1292, ze zm.)

² Na dzień opracowania dokumentu gmina Bierzwnik realizuje prace związane z aktualizacją GEZ oraz opracowaniem Programu Opieki nad Zabytkami.

5.1.8. Zabytki samorządu Powiatu Choszczeńskiego

Powiat Choszczeński jest właścicielem następujących zabytków ujętych w rejestrze zabytków, zgodnie z poniższą tabelą.

Miejscowość	Gmina	Obiekt	Przeznaczenie	Działka
Brzeziny	Drawno	Pałac	Dom Pomocy Społecznej w Brzezinach	273
Niemieńsko	Drawno	Pałac w Niemieńsku (dawniej Pałac Myśliwski) z otoczeniem	Dawniej siedziba Specjalnego Ośrodka Szkolno – Wychowawczego ; obecnie obiekt nieużytkowany	201/ 4 obr. Nowa Korytnica

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu. Analiza szans i zagrożeń

Diagnoza oraz ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu choszczeńskiego została wykonana na podstawie:

- analizy dokumentów strategicznych gmin,
- publikacji książkowych i wydań broszurowych dotyczących regionu,
- informacji o inwestycjach zrealizowanych na terenie powiatu z zakresu dziedzictwa kulturowego.

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego została przedstawiona poniżej.

Mocne strony

- dobrze rozpoznana historia powiatu,
- bogaty zasób przyrodniczy,
- dobry stan obiektów architektury sakralnej i budynków użyteczności publicznej,
- systematyczna realizacja działań związanych z dbałością o cenne obiekty sakralne z terenu powiatu,
- zwiększająca się świadomość ważności zasobów dziedzictwa kulturowego w promocji regionu,
- prężnie działające ośrodki kultury,
- możliwości rozwojowe wsi w oparciu o walory zabytkowe, rolnictwo i agroturystykę,
- wsparcie finansowe powiatu dla przedsięwzięć kulturalnych i edukacyjnych,
- cykliczne opracowywanie i realizowanie Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami – zgodnego ze strategicznymi dokumentami obowiązującymi na szczeblu europejskim, krajowym i wojewódzkim oraz opracowywanie sprawozdań z jego realizacji,
- coroczne aktualizowanie Planu Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych dla Powiatu Choszczeńskiego,
- podjęta uchwała Nr XXX/256/2018 z dnia 16 października 2018 roku w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz uchwałą Nr IV/32/2019 z dnia 15 lutego 2019 r. Rady Powiatu Choszczeńskiego zmieniona uchwałą w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, która stworzyła możliwość otrzymania przez właścicieli obiektów zabytkowych dotacji na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie wyżej wymienionych prac,

- sukcesywne oznakowanie przez powiat zabytków nieruchomych (wpisanych do rejestru zabytków) znakiem „błękitnej tarczy” – znak Konwencji Haskiej oznaczający formę ochrony prawnej zabytku,
- przykłady wzorcowych rewitalizacji obiektów zabytkowych na terenie powiatu,
- dobre warunki do uprawiania aktywności fizycznej,
- duża ilość szlaków pieszych i rowerowych,
- organizowane cykliczne imprezy przybliżające historię powiatu
- posiadanie przez wszystkie gminy Gminnych Ewidencji Zabytków

Słabe strony

- zły stan części zespołów dworsko i pałacowo-parkowych i postępująca ich degradacja,
- brak bieżącej pielęgnacji części parków i zatracanie ich pierwotnej kompozycji,
- brak pełnej wiedzy co do stanu własności, współwłasności, władania w imieniu Skarbu Państwa dla obiektów/obszarów wpisanych do rejestru zabytków,
- znaczne przekształcenia części obiektów zabytkowych,
- brak powołanych społecznych konserwatorów zabytków, niewystarczająca promocja roli społecznych opiekunów zabytków,
- zanikające obiekty infrastruktury poprzemysłowej,
- brak skutecznej egzekucji prawa, w odniesieniu do osób, dla których indywidualny interes inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku,
- brak oznakowania części cennych obiektów zabytkowych i miejsc historycznych,
- część cmentarzy z terenu powiatu wymaga podjęcia działań pielęgnacyjnych i porządkowych,
- ograniczone środki finansowe w budżetach samorządów na renowację zabytków,
- brak uczestnictwa Powiatu w projekcie Zachodniopomorskie i Europejskie Dni Dziedzictwa, przybliżającym walory pomorskiego dziedzictwa,
- brak uchwalonych Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami przez większość gmin powiatu.

Szanse

- fundusze Unii Europejskiej na poprawę zabytków i ich ochronę,
- wzrost roli zabytku jako obiektu turystycznego,
- postępująca cyfryzacja mediów i zasobów dziedzictwa kulturowego,
- rosnąca wiedza i świadomość władz o wartości dziedzictwa kulturowego,
- potencjał dziedzictwa kulturowego jako czynnika stymulującego rozwój turystyczny,
- poprawa dostępności do zbiorów m.in. przez ich digitalizację, wzrost wykorzystania technologii cyfrowych,
- aktywność organizacji pozarządowych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego,
- wzrost środków finansowych na dotacje dla organizacji pozarządowych na prace konserwacyjne przy zabytkach,
- potencjał do rozwoju różnych form turystyki,
- potencjał do rozwoju produktów regionalnych,
- możliwość rozbudowy turystycznych szlaków kulturowych w tym trans granicznych,

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

- wykorzystanie walorów przyrodniczych i zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki,
- rosnąca rola samorządów w sferze ochrony i opieki nad zabytkami.

Zagrożenia

- komercjalizacja zabytków,
- prowadzenie prac budowlanych, konserwatorskich, niezgodnie ze sztuką budowlaną bez nadzoru konserwatora,
- pogarszający się stan techniczny zabytków ze względu na wysokie koszty prac konserwatorskich,
- niedostateczne zaangażowanie społeczne w opiekę nad zabytkami,
- zatracanie komunikacji międzypokoleniowej w zakresie lokalnych tradycji i dziedzictwa niematerialnego,
- presja inwestycyjna na terenach o walorach kulturowych i przyrodniczo-kulturowych,
- niewystarczająca promocja działań na rzecz ochrony, konserwacji i rewitalizacji zabytków,
- wykluczenie z możliwości pozyskiwania dotacji zewnętrznych na remonty obiektów zabytkowych znajdujących się w gminnych ewidencjach zabytków,
- klęski żywiołowe (np. pożary, wichury, powodzie).

7. Założenia programowe

Zagadnienia związane z opieką nad zabytkami stanowią dla samorządu powiatowego istotny obszar działania ze względu na zasób obiektów zabytkowych i jego znaczenie budujące tożsamość oraz prestiż Powiatu. Znalazło to odzwierciedlenie przy zdefiniowaniu priorytetów i kierunków działania. W świetle celów określonych w ustawie i po przeprowadzonej analizie przyjmuje się, że cele powiatowego programu zostaną realizowane w oparciu o sformułowaną wizję, stanowiącą kontynuację polityki wyznaczonej w latach wcześniejszych.

Wizja:

Zabytki i krajobraz kulturowy stanowiące o tożsamości lokalnej - ważnym elementem zrównoważonego rozwoju gospodarczego, społeczno-kulturowego i turystycznego powiatu

7.1. Priorytety i kierunki działań powiatowego programu opieki

Priorytet I: Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Powiatu poprzez wyeksponowanie zabytków i jego walorów przestrzenno-krajobrazowych:

Kierunki działań:

- Oznakowanie i opisywanie zabytków
- Zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków
- Wypracowanie form przekazywania i popularyzacji wiedzy o zabytkach lokalnej społeczności
- Zapobieganie degradacji i odnowa obiektów zabytkowych i obszarów przyrodniczych
- Wsparcie finansowe jednostek samorządu terytorialnego na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego wraz z systemem szkoleń

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Priorytet II: Stymulowanie rozwoju gospodarczego i życia społeczno-kulturowego Powiatu w oparciu o jego dziedzictwo kulturowe:

Kierunki działań:

- Wsparcie inicjatyw kreujących tożsamość regionu
- Pomoc merytoryczna i medialna nowo powstającym podmiotom zajmujących się ochroną, opieką i promocją dziedzictwa kulturowego
- Zwiększenie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym Powiatu
- Edukacja i popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym Powiatu
- Promocja dziedzictwa kulturowego i tradycji regionu
- Tworzenie tras i produktów turystycznych w oparciu o zabytki architektury i pasma przyrodniczo-kulturowe

Priorytet I: Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Powiatu poprzez wyeksponowanie zabytków i jego walorów przestrzenno-krajobrazowych

Kierunek działań: Oznakowanie i opisywanie zabytków

Opis

Kierunek działań będzie polegać na oznakowaniu, odnowie i uzupełnieniu znaków zabytków prawnie chronionych. Opracowane zostaną także procedury wprowadzenia i opracowania jednolitego systemu tablic informacyjnych, dotyczącego zasobów dziedzictwa kulturowego i najcenniejszych zabytków powiatu.

Instytucja koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Powiat Choszczeński	Samorządy z terenu powiatu Organizacje pozarządowe Osoby fizyczne i prawne Związki wyznaniowe	Działanie ciągłe	Budżet Powiatu Budżety Gmin Budżet Państwa Środki zewnętrzne

Kierunek działań: Zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków

Opis

Kierunek działań zakłada prowadzenie weryfikacji obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków pod kątem zgodności ze stanem faktycznym.

Ustanawianie na wniosek Zachodniopomorskiego Konserwatora Zabytków społecznych opiekunów zabytków oraz ich odwoływanie, prowadzenie ewidencji społecznych opiekunów zabytków oraz wydawanie dokumentów potwierdzających pełnienie funkcji społecznego opiekuna zabytków.

Jednym z głównych zadań społecznego opiekuna zabytków są działania mające na celu

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

upowszechnianie wiedzy o zabytkach, współdziałanie w tym zakresie z jednostkami samorządu terytorialnego oraz Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz podejmowanie wszelkich działań mających na celu zachowanie ich wartości i utrzymanie w jak najlepszym stanie.

Ponadto w ramach działania planowana jest coroczna aktualizacja powiatowego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Instytucja koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Powiat Choszczeński Wojewódzki Konserwator Zabytków	Samorządy z terenu powiatu	Działanie ciągłe	Budżet Powiatu Budżety Gmin

Kierunek działań: Wypracowanie form przekazywania i popularyzacji wiedzy o zabytkach lokalnej społeczności

Opis

Przekazywanie i popularyzacja wiedzy o zabytkach lokalnej społeczności wymaga odpowiedniego doboru form, metod i treści. Skuteczną formą będzie wprowadzenie i wzmocnienie tematyki ochrony dziedzictwa do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez wspieranie i organizowanie zajęć na rzecz integracji ze środowiskiem kulturowym swoich miejscowości i powiatu. W tym celu należy wykorzystać obiekty zabytkowe jako miejsca edukacji pozaszkolnej, wyjazdów studyjnych, warsztatów naukowo-edukacyjnych i wystaw tematycznych. Samorządy powinny zorganizować cykle szkoleń i spotkań informujących o formach ochrony zabytków, prawnymi aspektami zarządzania nimi i korzystania z nich. Placówki kulturalno-oświatowe powinny organizować i dostosować formy wystaw umożliwiające popularyzację wiedzy o zabytkach jak najszerzszemu kręgowi odbiorców.

Instytucja koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Powiat Choszczeński	Placówki kulturalno-oświatowe Organizacje pozarządowe Związki wyznaniowe Gminy powiatu	Działanie ciągłe	Budżet Powiatu Budżety Gmin Środki zewnętrzne

Kierunek działań: Zapobieganie degradacji i odnowa obiektów zabytkowych

Opis

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych nieruchomych, będących własnością powiatu, zabezpieczenie i utrzymanie tych obiektów wraz z otoczeniem w jak najlepszym stanie, korzystanie z obiektów w sposób nie powodujących utraty ich wartości. Zapewnienie warunków niezbędnych do przeprowadzania badań oraz dokumentowania obiektów zabytkowych. Obiektami wpisanymi do rejestru zabytków, będącymi własnością Powiatu Choszczeńskiego jest siedziba Domu Pomocy Społecznej w Brzezinach wskazany w rejestrze zabytków nieruchomych pod numerem A-616 oraz była siedziba Specjalnego Ośrodka Szkolno -

Wychowawczego im. Marii Grzegorzewskiej w Niemieńsku - pałac myśliwski („zamek”)
zaewidencjonowany jako zabytek pod numerem A-177.

Wspieranie działań mających na celu montaż systemów zabezpieczeń ppoż. oraz antywłamaniowych dla obiektów najcenniejszych zabytków w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Powiatowym Inspektorem Nadzoru Budowlanego, Komendą Powiatową Policji w Choszczynie oraz Komendą Powiatową Państwowej Straży Pożarnej w Choszczynie.

Instytucja koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Powiat Choszczeński	Gminy powiatu Organizacje pozarządowe Osoby prawne i fizyczne	Działanie ciągłe	Budżet Powiatu Budżety Gmin Środki pozarządowych Środki zewnętrzne

Kierunek działań: Wsparcie finansowe jednostek samorządu terytorialnego na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego wraz z systemem szkoleń

Opis

Działanie zakłada wdrożenie instrumentów finansowych wspierających działania właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych w zakresie prowadzenia prac remontowych przy tego typu obiektach (Uchwały Rady Powiatu, Uchwały Rady Gmin). Należy określić również warunki współpracy z właścicielami zabytków, eliminując sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

Poprawa stanu wiedzy na temat roli i potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego wymaga opracowania cyklu szkoleń wraz z materiałem poglądowym skierowanego do przedstawicieli lokalnych społeczności mających na celu zaprezentowanie właściwych metod rewaloryzacji i sposobów remontowania obiektów zabytkowych, także sprawnym ich zarządzaniem i możliwościami pozyskiwania funduszy.

Instytucja koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Powiat Choszczeński	Gminy powiatu Organizacje pozarządowe	Działanie ciągłe	Budżet Powiatu Budżety Gmin Środki organizacji pozarządowych

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Osoby prawne
i fizyczne

Środki zewnętrzne

II. Stymulowanie rozwoju gospodarczego i życia społeczno-kulturowego powiatu w oparciu o jego dziedzictwo kulturowe

Kierunek działań: Wspieranie inicjatyw kreujących tożsamości regionu

Opis

Zasadniczym warunkiem zachowania własnej kultury i jej trwania jest przekaz dziedzictwa kulturowego dlatego należy wspierać inicjatyw lokalnych środowisk w promowaniu zasobów kulturowych i walorów środowiska naturalnego. Dużą rolę w kreowaniu tożsamości regionu odgrywają coraz częściej inicjatywy oddolne, wyrażające aktywność lokalnej społeczności. Należą do nich stowarzyszenia czy też organizacje turystyczne i grupy nieformalne. Umiejętne wykorzystanie kreatywności inicjatyw umożliwi wypracowanie nowych formuł odkrywania własnej tożsamości.

Instytucja koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Powiat Choszczeński	Gminy powiatu Organizacje pozarządowe Związki wyznaniowe Szkoły i placówki kulturalno-oświatowe Osoby prawne i fizyczne	Działanie ciągłe	Budżet Powiatu Budżety Gmin Środki organizacji pozarządowych Środki zewnętrzne

Kierunek działań: Pomoc merytoryczna i medialna nowo powstającym podmiotom zajmujących się ochroną, opieką i promocją dziedzictwa kulturowego

Opis

Powstające nowe podmioty powinny mieć możliwość merytorycznego i medialnego wsparcia w okresie planowania i we wstępnej fazie realizacji swojej działalności. Celowym byłoby organizowanie zintegrowanych szkoleń z zakresu obowiązujących przepisów prawnych, organizacyjnych i możliwości finansowania przedsięwzięć. W tym celu Powiat wraz z Gminami mógłby wesprzeć działanie poprzez zaangażowanie w zadanie swoich merytorycznych jednostek organizacyjnych, udostępnienie własnej bazy lokalowej na cele szkoleniowe, bezpłatną kampanię medialną w swoich środkach przekazu, i udzielenie, w miarę możliwości, wsparcia finansowego.

Instytucja koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Powiat Choszczeński	Gminy powiatu	Działanie ciągłe	Budżet Powiatu
	Wojewódzki		Budżety Gmin
	Konserwator Zabytków		Środki organizacji
	Organizacje pozarządowe		pozarządowych
	Związki wyznaniowe		Środki zewnętrzne
	Szkoły i placówki kulturalno-oświatowe		
	Osoby prawne i fizyczne		

Kierunek działań: Zwiększenie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym powiatu

Opis

Kierunek działań zakłada upowszechnianie wiedzy o zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu, a także o jego walorach turystycznych na stronie internetowej Powiatu oraz w innych dostępnych środkach masowego przekazu.

Należy kontynuować działania związane z wydawaniem materiałów, publikacji, folderów dotyczących zabytków w powiecie.

Instytucja koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Powiat Choszczeński	Gminy Powiatu	Działanie ciągłe	Budżet Powiatu
	Organizacje pozarządowe		Budżety Gmin
	Związki wyznaniowe		Środki organizacji
	Szkoły i placówki kulturalno-oświatowe		pozarządowych
	Osoby prawne i fizyczne		Środki zewnętrzne

Kierunek działań: Edukacja i popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym Powiatu

Opis

Kierunek działań zakłada:

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

- organizację imprez z zakresu kultury propagujących historię i tradycję o charakterze ponadgminnym
- rozwijanie działalności edukacyjnej poprzez współdziałanie z samorządami, organizacjami pozarządowymi i instytucjami, popularyzującą ochronę zabytków
- propagowanie wśród mieszkańców prowadzenia działalności agroturystycznej połączonej ze zwiedzaniem regionu: przygotowywanie bazy potencjału turystycznego regionu, zawierającej m.in. listę: atrakcji turystycznych, miejsc wypoczynku i rekreacji, szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, kajakowych) miejsc pamięci, wydarzeń historycznych, zabytków, ciekawych obiektów architektonicznych i przyrodniczych przygotowanie bazy agroturystycznej, turystycznej i gastronomicznej, zawierającej spis produktów i potraw lokalnych

Instytucja koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Powiat Choszczeński	Gminy powiatu Organizacje pozarządowe Związki wyznaniowe Szkoly i placówki kulturalno-oświatowe Osoby prawne i fizyczne	Działanie ciągłe	Budżet Powiatu Budżety Gmin Środki organizacji pozarządowych Środki zewnętrzne

Kierunek działań: Promocja dziedzictwa kulturowego i tradycji regionu

Opis

Promocja dziedzictwa kulturowego i tradycji regionu jest stałym elementem w środkach masowego przekazu prowadzonych przez Powiat oraz licznych wydawnictw ukazujących się pod jego patronatem i z jego inicjatywy.

Najlepsze działania na rzecz promocji dziedzictwa kulturowego i tradycji regionu powinny być uhonorowane dorocznie ustanowioną nagrodą Starosty.

Instytucja koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Powiat Choszczeński	Gminy powiatu Organizacje pozarządowe Środki masowego przekazu Związki wyznaniowe Szkoly i placówki kulturalno-oświatowe	Działanie ciągłe	Budżet Powiatu Budżety Gmin Środki organizacji pozarządowych Środki zewnętrzne

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

Osoby prywatne

Kierunek działań: Tworzenie tras i produktów turystycznych w oparciu o zabytki architektury i pasma przyrodniczo-kulturowe

Opis

Pomimo, że przez teren powiatu przebiegają liczne szlaki rowerowe i piesze, należy opracować i udoskonalić oznakowanie tras turystycznych i ciągów spacerowych umożliwiających wędrowanie pozwalające na zapoznanie się z walorami przyrodniczymi i kulturowymi Powiatu. Szczególny akcent powinien być położony na opracowanie produktu turystyki pieszej, rowerowej i spływów kajakowych w oparciu o wyeksponowanie unikalnych wartości krajobrazowo-kulturowych, niewystępujących w innych regionach kraju ekosystemów i zabytków.

Instytucja koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Powiat Choszczeński	Gminy powiatu Organizacje pozarządowe	Działanie ciągłe	Budżet Powiatu Budżety Gmin Środki pozarządowych Środki zewnętrzne

8. Instrumentarium realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w *Powiatowym Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028* będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- 1) prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) finansowych – udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków; korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje; współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno - prywatnego” (PPP);
- 3) koordynacji – obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa, powiatu i gminy, współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- 4) społecznych – obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- 5) kontrolnych –sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji PPOnZ oraz aktualizacja PPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania; monitorowanie stanu

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego; prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji PPOnZ; aktualizacja bazy zasobów dziedzictwa kulturowego na terenie powiatu.

9. Zasady oceny realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028 został opracowany na okres czterech lat. Jego realizacja i monitoring opierać się będzie na strukturze organizacyjnej Powiatu Choszczeńskiego. Sprawozdanie z realizacji działań programu będzie sporządzane co dwa lata, tj. w roku 2027 za lata 2025-2026 i w roku 2029 za lata 2027-2028.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji Programu, uwzględniająca:

- ilość wykonanych zadań przyjętych do realizacji,
- efektywność wykonania zadań,
- wartość finansową zrealizowanych zadań,
- zakres współpracy z osobami i jednostkami odpowiedzialnymi za zabytki.

Przykładowe mierniki realizacji Programu przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 2. Przykładowe mierniki realizacji Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

Lp.	Miernik realizacji PONZ	Oczekiwany trend
1.	wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom	Wzrost
2.	liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych	Wzrost
3.	liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego, stolarek itp.)	Wzrost
4.	liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie powiatu	Wzrost
5.	liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych	Wzrost
6.	liczba opracowanych/wydanych wydawnictw/aplikacji mobilnych/stron www. (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów, materiałów pokonferencyjnych etc.)	Wzrost
7.	liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej	Wzrost

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

8. Liczba społecznych konserwatorów zabytków

Wzrost

Źródło: Opracowanie własne

10. Źródła finansowania Programu opieki nad zabytkami

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady, które zawiera Rozdział 7. Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną, w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Dotacje udzielane przez ministra i wojewódzkich konserwatorów zabytków mogą być przeznaczane na szereg działań przy zabytkowych obiektach wpisanych do rejestru zabytków, niezbędnych dla zachowania i poprawy stanu technicznego oraz substancji zabytkowej obiektu. Do katalogu prac i działań należą: techniczne i konserwatorskie ekspertyzy, konserwatorskie lub architektoniczne badania i dokumentacje, opracowania programów prac konserwatorskich, projekty budowlane, zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku, stabilizacja konstrukcyjna części składowych zabytku lub ich częściowe odtworzenie, odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności; uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej, zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dodatkowo dotacje na działania przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków mogą być udzielane przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty, województwa) na zasadach określonych w podjętej przez dany organ uchwale.

Zgodnie z nowelizacją Ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, utworzony został Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków – państwowy fundusz celowy. Głównymi wpływami Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są administracyjne kary pieniężne nakładane w wypadkach, które dotychczas stanowiły wykroczenia. Są to środki z administracyjnych kar, które nakładane mogą być w ściśle określonych przypadkach. Karom pieniężnym podlegać mogą osoby, które bez uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (lub niezgodnie z zakresem określonym w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków) wykonują np.: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, roboty budowlane w otoczeniu zabytku; prowadzą badania konserwatorskie, archeologiczne lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru. Kary pieniężne, nakładane są przez organy ochrony zabytków.

Wpływami do Funduszu mogą też być zasądzone przez sąd w sprawach przestępstw zniszczenia lub uszkodzenia zabytku. Środki, zgromadzone na koncie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w pierwszej kolejności przeznaczone są na ratowanie zabytków zagrożonych lub zniszczonych.

Najważniejsze potencjalne źródła dofinansowania działań i zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028 przedstawiono w poniższej tabeli. Zaznaczyć należy, iż są to wybrane źródła możliwości pozyskania dofinansowania.

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Tabela 3. Wybór możliwości pozyskania dofinansowania działań ujętych w Powiatowym Programie Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	– Ochrona zabytków
	Strategicznym celem Programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
	Kluczowe dla realizacji celów Programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach Programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony jest na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnosięciowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji. Istotnym celem Programu jest poprawa stanu instytucji kultury mieszczących się w zabytkowych siedzibach, których remonty ze względu na intensywność użytkowania są szczególnie potrzebne. O dofinansowanie w ramach Programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.
	– Ochrona zabytków archeologicznych
	Strategicznym celem Programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Zadaniem Programu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także opracowanie i publikacja ich wyników. W obu grupach zadań na wsparcie mogą liczyć przede wszystkim projekty, które zakładają prowadzenie badań na obszarach (lub w dziedzinach) niewystarczająco rozpoznanych lub upowszechnionych,

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	promujących nowe kierunki badawcze, a także opracowanie i publikację wyników badań archeologicznych, zwłaszcza zakończonych przed 2010 r. O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne uczelnie akademickie, niepubliczne uczelnie akademickie, podmioty prowadzące działalność gospodarczą. – Kultura ludowa i tradycyjna Strategicznym celem Programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych. Szczególny nacisk w Programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. O dofinansowanie w ramach Programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego); organizacje pozarządowe; podmioty prowadzące działalność gospodarczą; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne. – Wspieranie działań muzealnych

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	Celem Programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także – prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych. O dofinansowanie w ramach Programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne. – Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju Strategicznym celem Programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Program ma za zadanie stworzenie możliwości sprzyjających otoczeniu tych miejsc stałą i stabilną opieką, polegającą w szczególności na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania miejsca pamięci oraz wydarzeń i osób z nim związanych; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscu pamięci; zabezpieczenia i utrzymania miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z miejsca pamięci w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości i autentyzmu; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa i tożsamości narodowej. – Kultura dostępna Celem Programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Działania te powinny służyć osiągnięciu realnych, systemowych i długofalowych efektów w niwelowaniu barier w dostępie do kultury w wymiarach: przestrzennym, ekonomicznym, społeczno - mentalnym i kompetencyjnym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, instytucji kultury oraz instytucji artystycznych. O dofinansowanie w ramach Programu ubiegać się mogą m.in. następujące podmioty prawa polskiego: państwowe instytucje kultury; samorządowe instytucje kultury; jednostki samorządu terytorialnego wyłącznie jako organy prowadzące

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków	publiczne szkoły artystyczne, w przypadku szkół nieprowadzących samodzielnej księgowości; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, podmioty prowadzące działalność gospodarczą. Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego od 2007 roku wspiera właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków ustalając zasady realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. „Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego” (od 2018 r.). Kwota na dofinansowania w tym konkursie w 2024 r. wyniosła 3,5 mln złotych. Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, znaczenie posiada także kontynuacja prac. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo- konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, dokumentację. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego: www.bip.wzp.pl) Dotacje Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków	Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie dokumentacji - ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych (w ramach refundacji), zabezpieczanie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej. Zadania publiczne

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny	Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą o działalności pożytku publicznego i wolontariacie oraz na podst. ustawy o ochronie zabytków. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez: - organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez; - wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek - także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych; - prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych; - innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych. Dotacje z budżetu ZWKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. Kwota przeznaczona na dofinansowania na prace przy zabytkach w 2024 r. wynosi 640 tys. złotych. ZWKZ corocznie ogłasza nabór wniosków o dotacje na prace konserwatorskie w dwóch terminach: do końca listopada roku poprzedzającego dla wniosków na prace planowane do wykonania oraz do 30 czerwca na realizację refundacji nakładów poniesionych w ciągu 3 lat przed złożeniem wniosku: www.wkz.szczecin.pl Powołany Fundusz Kościelny udziela dotacji na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w szczególności dotyczących: remontów dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszania i odgrzybiania, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrza (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). O dofinansowanie mogą ubiegać się kościoły i inne związki wyznaniowe posiadające uregulowany status prawny w Polsce.

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnoprawnych	Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny Dotacje w ramach działalności funduszu udzielane są na m.in. likwidację barier architektonicznych (w tym, także w obiektach zabytkowych) w myśl projektu Dostępna przestrzeń. Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków są właściciele obiektu wymagającego likwidacji barier. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% wartości dla podmiotu, który nie jest przedsiębiorcą oraz do 30% wartości dla przedsiębiorcy. Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.pfron.org.pl/
Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji w zakresie ochrony środowiska. W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.
Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027	W Programie wyznaczono Priorytet VII: Kultura, w ramach którego określono cel szczegółowy 4.6: Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych. Wsparciem w ramach określonego priorytetu zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zespół Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie będą mogły ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii. Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.pois.gov.pl/strony/o-programie/fundusze-europejskie-na-infrastrukture-klimat-srodowisko/zalozenia-programu/

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
Program Regionalny: Fundusze Europejskie dla Program Regionalny: Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego	Całkowita kwota przeznaczona na realizację programu Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021-2027 to blisko 1,7 mld euro. Składa się na nią ponad 1,2470 mld euro pochodzących z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz niemal 470 mln euro z Europejskiego Funduszu Społecznego +. W obszarze ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego istotne jest: Działanie FEPZ.05.11 Włączenie społeczne poprzez kulturę, a w nim: Cel szczegółowy EFRR.CP4.VI – Wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych Wysokość alokacji UE (EUR) 50 000 000,00 Zakres interwencji 166 - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury Typy projektów: 1. Budowa (tylko w uzasadnionych przypadkach), przebudowa i remont, wraz z zakupem sprzętu i wyposażenia, obiektów infrastruktury kultury. 2. Cyfryzacja zasobów kulturowych, udostępnianie zasobów kultury z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz tworzenie nowych treści cyfrowych. 3. Prace restauratorskie, konserwatorskie obiektów zabytkowych o znaczeniu historycznym dla Pomorza Zachodniego, w tym związanych z dziedzictwem Gryfitów. 4. Konserwacja muzealiów, starodruków, archiwaliów, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych wraz z dostosowaniem pomieszczeń do właściwego przechowywania zbiorów i ich zabezpieczenia oraz zakupem wyposażenia. Wszystkie działania realizowane w obszarze ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego muszą być ukierunkowane na podnoszenie atrakcyjności turystycznej regionu. Projekty dotyczące obiektów zabytkowych muszą mieć na celu udostępnienie zabytku do celów użytkowych oraz muszą być ukierunkowane na ich udostępnienie mieszkańcom i mieszkańcom województwa zachodniopomorskiego oraz turystom, ze szczególnym naciskiem na poprawę ich dostępności dla osób ze specjalnymi potrzebami. Szczegółowy opis Priorytetów programu Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021–2027 https://funduszeue.wzp.pl dostępny jest na stronie internetowej: https://funduszeue.wzp.pl

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027	Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo. 2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii. Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://inteligentny-rozwoj.com.pl/index.php/fundusze-europejskie-2021-2027/ferc-fundusze-europejskie-na-rozwoj-cyfrowy-2021-2027/ Podstawowym celem Funduszu Termomodernizacji i Remontów jest pomoc finansowa dla inwestorów realizujących przedsięwzięcia termomodernizacyjne i remontowe oraz wypłata rekompensat dla właścicieli budynków mieszkalnych, w których były lokale kwaterunkowe. W przypadku obiektów zabytkowych możliwe jest uzyskanie premii remontowej stanowiącej 60% kosztów przedsięwzięcia remontowego. Beneficjentem premii remontowej są właściciele lub zarządcy budynków wielorodzinnych, których użytkowanie rozpoczęto: • przed dniem 14 sierpnia 1961 r. lub co najmniej 20 lat przed dniem złożenia wniosku o premię remontową do banku kredytującego oraz • budynek ten należy do społecznej inicjatywy mieszkaniowej lub towarzystwa budownictwa społecznego;

Fundusz Termomodernizacji i Remontów (BGK)

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
Finansowanie z fundacji	» budynek ten został wybudowany przy wykorzystaniu kredytu udzielonego przez BGK na podstawie wniosków o kredyt złożonych do dnia 30 września 2009 r. lub przy wykorzystaniu finansowania zwrotnego w rozumieniu Ustawy z dnia 26 października 1995 r. o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego bez względu na status prawny, z wyłączeniem jednostek budżetowych i samorządowych zakładów budżetowych. Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.bgk.pl/podmioty-ryнку-mieszkaniowego/modernizacja-i-rewitalizacja/premia-remontowa/ Istnieje możliwość pozyskiwania funduszy zewnętrznych z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange. Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze stron: https://www.fundacjalotto.pl/ http://fundacjakghm.pl/ https://fundacja.pgnig.pl/ https://fundacja.orange.pl/ https://fundacja.santander.pl/ https://www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index.htm https://www.fundacjapkobp.pl/ https://www.pekao.com.pl/o-banku/odpowiedzialnosc-spoleczna/fundacja-banku.html#

11. Realizacja i finansowanie przez Powiat zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robot jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd powiatowy powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest powiat choszczeński,
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze powiatu choszczeńskiego.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2025-2028

Powiat Choszczeński co roku przeznacza środki finansowe w formie dotacji mające na celu utrzymanie obiektów zabytkowych w odpowiednim stanie technicznym i wizualnym.

W 2020 r. Powiat Choszczeński udzielił dotacji w łącznej kwocie 50 000,00 zł. Przyznano dotację Parafii Rzymskokatolickiej pw. Św. Jadwigi w Zieleniewie na konserwację empory polichromowej budynku Kościoła pw. Św. Trójcy w Rakowie oraz Parafii Rzymskokatolickiej pw. Św. Andrzeja Boboli w Piaseczniku na wykonanie dokumentacji budowlano – konserwatorskiej do odbudowy kościoła w Radaczewie.

W 2023 r. Powiat Choszczeński udzielił dotacji w łącznej kwocie 50 000,00 zł. Przyznano dotację Parafii św. Antoniego z Padwy w Będargowie na prace związane z remontem wieży kościoła (etap II).

Działania związane ze wsparciem finansowym powiatu na rzecz realizacji działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego będą kontynuowane w kolejnych latach.

Literatura

Pomorze Zachodnie przez wieki, red. J.M. Piskorski, Szczecin 1999.

Rogalski B., Przemiany kulturowe na Pomorzu Zachodnim i Przednim w młodszym okresie przedrzymskim (III–I w. p.n.e.), Szczecin 2010.

Zamki i rezydencje na Pomorzu. Schlösser und Herrenhäuser in Pommern, red. K. Kalita Skwirzyńska, E. Kus, B. Makowska i in., Szczecin 2006.

Brzustowicz G. 2004a. Rycerstwo Ziemi Choszczeńskiej. Polityka – gospodarska – kultura – genealogia. Warszawa.

Kaczmarek P. 2015. Historia i stan badań w młodszym okresie przedrzymskim i okresie wpływów rzymskich na Ziemi Choszczeńskiej. Praca licencjacka. Archiwum Instytutu Archeologii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Lasek S. 1976. Słowo wstępne. W: S. Lasek (red.), Ziemia Choszczeńska – przeszłość i teraźniejszość. Szczecin.

Strony internetowe:

1. <https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/>
2. <https://zabytek.pl>
3. <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/start>
4. <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/>
5. <http://turystykakulturowa.eu/wp/2020/12/zarys-dziejow-ziemi-choszczenskiej/>
6. http://szlakcysterski.opw.pl/?pokaz=obiekty_cysterskie&id=11&obiekt=Pelczyce
7. <https://bip.powiatchoszczenski.pl/>
8. <https://choszczno.pl/>
9. <https://bierzwnik.pl/>
10. <https://drawno.pl/>
11. <https://krzecin.pl/>
12. <https://www.pelczyce.pl/>
13. <https://recz.pl/>
14. <https://rowery.wzp.pl/>

Fotografie zamieszczone w niniejszym Programie pochodzą z archiwum Starostwa Powiatowego w Choszcznie i zostały wykorzystane za zgodą właściciela zbiorów.

Załącznik nr I – wykaz zabytków ujętych w rejestrze zabytków województwa zachodniopomorskiego

Aneks nr 1 - Wykaz zabytków nieruchomości

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr dec	Działka
1.	Bierzwnik	Bierzwnik	Choszczno	kościół i klasztor pocysterski (teren)	410/92*	1088	05.09.1992	PSOZ-I-5340/38/92	383,385/1,382/1
2.	Bierzwnik	Bierzwnik	Choszczno	browar gotycki (ruina)	411/92*	1087	08.09.1992	KI.PSOZ-I-5340/39/92	386
3.	Bierzwnik	Bierzwnik	Choszczno	kościół MB Szkaplerznej	412/92*	1088	09.09.1992	KI.PSOZ-I-5340/38/92	383
4.	Bierzwnik	Bierzwnik	Choszczno	klasztor pocysterski	413/92*	1088	10.09.1992	KI.PSOZ-I-5340/38/92	383
5.	Breń	Bierzwnik	Choszczno	kościół z cmentarzem przykościelnym , ob. nieczynnym	1538		13.06.2016	DZ.5130.122016.AR	część działki nr 138
6.	Klasztorne	Bierzwnik	Choszczno	kościół MB Królowej Polski	497	617	22.12.1965	KI-20/37/65	478
7.	Kolsk	Bierzwnik	Choszczno	chata nr 28 (d.49)	498	618	22.12.1965	KI-20/36/65	125/4
8.	Zieleniewo	Bierzwnik	Choszczno	kościół św. Jadwigi	501	620	22.12.1965	KI-20/34/65	181

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr dec.	Działka
9.	Chelpa	Choszczno	Choszczno	cmentarz przykościelny	548		09.03.2010	DZ-4140/111-3/K/AR/2009/2010	145
10.	Chelpa	Choszczno	Choszczno	kościół Matki Boskiej Częstochowskiej	548		09.03.2010	DZ-4140/111-3/K/AR/2009/2010	145
11.	Choszczno	Choszczno	Choszczno	teren Starego Miasta	48		30.07.1955	KI-V-0/27/55	
12.	Choszczno	Choszczno	Choszczno	kościół Narodzenia NMP	244/79*	614	27.04.1979	KI.III-5340-R/244/79	209/1
13.	Choszczno	Choszczno	Choszczno	obwarowania miejskie	245/79*		27.04.1979	KI.III-5340-R/245/79	
14.	Choszczno	Choszczno	Choszczno	willa w zespole szpitala, ul. Niedziałkowskiego	446	645	31.03.1998	PSOZ-I-5340/11/98	521 obr.6
15.	Choszczno	Choszczno	Choszczno	szpital (zespół), ul. Niedziałkowskiego	18		22.12.1999	DZ-4200/18/O/99	515,518/1,519,520,521
16.	Kołki	Choszczno	Choszczno	kościół św. Teresy od Dzieciątka Jezus /otoczenie/	272		05.09.2006	DZ-4200/76/O/05/2006	45
17.	Gleżno	Choszczno	Choszczno	park pałacowy	283/79	879	22.10.1979	KI.III-5340-R/283/79	60/1, cz. dz. 61, cz. dz. 63/1
18.	Korytowo	Choszczno	Choszczno	kościół św. Stanisława Kostki	286	651	18.06.1958	KI-V-0/41/58	165
					63				

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr dec	Działka
19.	Korytowo	Choszczno	Choszczno	pałac	301	604	05.07.1958	KI-V-O/50/58	206/17
20.	Korytowo	Choszczno	Choszczno	park przypałacowy wraz z dziedzińcem gospodarczym	604		26.08.2010	DZ-4140/138-3/AR/2010	206/10, 206/17
21.	Piasecznik	Choszczno	Choszczno	cmentarz przykościelny	447/98	599	20.04.1998	PSOZ-I-5340/19/98	407/1
22.	Piasecznik	Choszczno	Choszczno	kościół św. Andrzeja Boboli	447/98	599	20.04.1998	PSOZ-I-5340/19/98	407/1
23.	Radaczewo	Choszczno	Choszczno	park dworski	282/79	605	22.10.1979	KI.III-5340-R/282/79	195/9
24.	Radaczewo	Choszczno	Choszczno	kościół (ruina)	357/91	621	23.04.1991	PSOZ-I-5340/29/91	50
25.	Radaczewo	Choszczno	Choszczno	cmentarz ewangelicki	359/91	1137	25.04.1991	PSOZ-I-5340/29/91	cz. 50
26.	Raduń	Choszczno	Choszczno	kościół MB Szkaplerznej	300	659	05.07.1958	KI-V-O/51/58	93
27.	Raduń	Choszczno	Choszczno	cmentarz przykościelny , mur ogrodzeniowy, bramka cmentarna	659		13.07.2010	DZ-4140/15-2/AR/2010	93

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr dec	Działka
37.				kościół Matki Boskiej Częstochowskiej, z częścią dawnego cmentarza przykościelnego	1424		02.10.2015	DZ.5130.20.2015.AR	236
38.	Suliszewo	Choszczno	Choszczno	kościół Św. Trójcy	299	609	05.07.1958	KI-V-0/49/58	840
39.	Wardyń	Choszczno	Choszczno	park dworski	281/79	1801	22.10.1979	KI.III-5340-R/281/79	część 165/32, część 165/1
40.	Wardyń	Choszczno	Choszczno	dwór (ruina)	297/79*	1801	13.12.1979	KL.III-5340-R/297/79	165/32
41.	Zamęcin	Choszczno	Choszczno	cmentarz przykościelny	330/90	610	31.12.1990	KI.III-5340/24/90	254
42.	Zamęcin	Choszczno	Choszczno	kościół Niepokalanego Poczęcia NMP	330/90	610	31.12.1990	KI.III-5340/24/90	254
43.	Barnimie	Drawno	Choszczno	kościół NSPJ	189	606	08.12.1956	KI-V-0/190/56	331
44.	Brzeziny	Drawno	Choszczno	kościół Nawiedzenia NMP	287	608	18.06.1958	KI-V-0/43/58	282/2
45.	Brzeziny	Drawno	Choszczno	pałac	302	616	05.07.1958	KI-V-0/52/58	273
46.	Dominikowo	Drawno	Choszczno	kościół Wniebowzięcia NMP	190	607	15.12.1956	KI-V-0/191/56	54
					66				

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr dec	Działka
47.	Drawno	Drawno	Choszczno	teren Starego Miasta	185		13.11.1956	KI-V-0/183/56	
48.	Drawno	Drawno	Choszczno	kościół MB Nieustającej Pomocy	266	611	28.01.1958	KI-V-0/1/58	166
49.	Drawno	Drawno	Choszczno	zamek (ruiny)	303	646	05.07.1958	KI-V-0/53/58	302/12
50.	Drawno	Drawno	Choszczno	spichlerz ul. Jeziorna 2	249		17.01.2006	DZ-4200/17/O/05/2006	290/2
51.	Drawno	Drawno	Choszczno	budynek Urzędu Miasta po obrysie zewnętrznych ścian obwodowych , ul. Kościelna 3	1612		16.12.2016	DZ.5130.23.2016.AR	297/2
52.	Kiełpino	Drawno	Choszczno	dwór wraz z oficynami	300/79*	584	30.10.1990	KI.III-5340-R/300/79	154/6
53.	Kiełpino	Drawno	Choszczno	park dworski	186	584	07.12.2004	DZ-4200/44/O/03/2004	154/2,154/5,154/8
54.	Konotop	Drawno	Choszczno	pałac/ruina/	321	88	12.09.1958	KI-V-0/74/58	33/15
55.	Konotop	Drawno	Choszczno	park dworski	88		06.12.2001	DZ-4200/33/O/2001	33/15,40/5
56.	Niemieńsk o	Drawno	Choszczno	pałac myśliwski z otoczeniem	177		19.08.2004	DZ-4200/26/O/2004	201/4 obr.Nowa Korytnica

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr dec	Działka
57.	Święciechów	Drawno	Choszczno	pałac	176		19.08.2004	DZ-4200/27/O/2004	144/6
58.	Święciechów	Drawno	Choszczno	park dworski	176		19.08.2004	DZ-4200/27/O/2004	144/6
59.	Święciechów	Drawno	Choszczno	zabudowa folwarczna, podwórze gospodarcze	1230		12.03.2014	DZ.5130.06.2014.AR	cz. dz. 140/6
60.	Chłopowo	Krzęcin	Choszczno	kościół NSPJ	401	630	05.12.1963	KL.20/27/63	165
61.	Granowo	Krzęcin	Choszczno	cmentarz przykościelny	217		13.05.2005	DZ-4200/86/O/03/2005	73
62.	Granowo	Krzęcin	Choszczno	kościół NSPJ	217		13.05.2005	DZ-4200/86/O/03/2005	73
63.	Krzęcin	Krzęcin	Choszczno	cmentarz przykościelny	216		11.05.2005	DZ-4200/85/O/03/2005	164
64.	Krzęcin	Krzęcin	Choszczno	kościół św. Jana Chrzciciela	216		11.05.2005	DZ-4200/85/O/03/2005	164
65.	Mielęcin	Krzęcin	Choszczno	park dworski	284/79	1172	22.10.1979	Kl.III-5340-R/284/79	cz. 37
66.	Nowy Klukom	Krzęcin	Choszczno	kościół św. Piotra i Pawła	285	662	18.06.1958	Kl-V-0/39/58	90
					68				

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr dec	Działka
67.	Nowy Klukom	Krzęcin	Choszczno	cmentarz przykościelny, mur kamienny, zadrzewienie	662		24.04.2024	DZ.5130.08.2024.KSZ	dz. nr 90, 89, cz.dz. 104, cz.dz. 91 obr. Nowy Klukom
68.	Objezierze	Krzęcin	Choszczno	kościół św. Józefa Oblubieńca NMP /otoczenie/	238		02.12.2005	DZ-4200/9/O/2005	229
69.	Przybysław	Krzęcin	Choszczno	park dworski	277/79	71	12.10.1979	Kl.III-5340-R/277/79	część 36/8
70.	Przybysław	Krzęcin	Choszczno	pałac wraz z wyposażeniem	71		20.07.2001	DZ-4200/76/O/2000/2001	36/8
71.	Rakowo	Krzęcin	Choszczno	kościół Św. Trójcy	320	634	05.07.1958	Kl-V-0/63/58	17
72.	Żeńsko	Krzęcin	Choszczno	kościół MB Częstochowskiej	166	640	01.08.1956	Kl-V-0/173/56	167
73.	Żeńsko	Krzęcin	Choszczno	dawny cmentarz przykościelny, mur ogrodzeniowy, bramka cmentarna, starodrzew	640		29.06.2018	DZ.5130.13.2018.AR	167
74.	Będargowo	Pelczyce	Choszczno	kościół św. Antoniego z Padwy	441	628	12.12.1963	KL.20/71/63	77
75.	Boguszyn	Pelczyce	Choszczno	kościół Matki Bożej Różańcowej, otoczenie, starodrzew	590		14.04.2010	DZ-4140/07-2/AR/2010	164
					69				

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr dec	Działka

76.	Boguszyn	Pelczyce	Choszczno	zespół dworsko-parkowy	2021	14.12.2021	DZ.5130.25.2021.AR	163/11, 163/15
77.	Bolewice	Pelczyce	Choszczno	kościół MB Częstochowskiej	554	17.01.1966	Kl.20/7/66	140/2
78.	Bolewice	Pelczyce	Choszczno	cmentarz przykościelny, bramki cmentarne, cz. d. parku podworskiego, starodrzew	629	07.06.2011	DZ.5130.13.2011.AR	140/2
79.	Chrapowo	Pelczyce	Choszczno	kościół Świętej Rodziny	443	12.12.1963	KL.20/73/63Jagów	100
80.	Chrapowo	Pelczyce	Choszczno	park dworski	1681	28.06.2017	DZ.5130.10.2017.AR	109,110
81.	Chrapowo	Pelczyce	Choszczno	cmentarz przykościelny, mur cmentarny, zadzwienie, płyty nagrobne XIX w.	631	12.04.2024	DZ.5130.07.2024.IW	cz.dz. 100, cz.dz.316 obr. Chrapowo- Wierzchno
82.	Jagów	Pelczyce	Choszczno	park dworski	283/79	22.10.1979	Kl.III-5340-R/283/79	10/86,10/87,10/91
83.	Jagów	Pelczyce	Choszczno	dwór	163	06.02.2004	DZ-4200/4/O/01/2004	10/87, 10/87, 10/91
84.	Jagów	Pelczyce	Choszczno	kościół śś. Apostołów Piotra i Pawła /otoczenie/	383	27.01.2009	DZ-4200/01/AR/2009	189

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr dec	Działka
85.	Jarosławsk o	Pelczyce	Choszczno	park dworski	286/79		22.10.1979	KI.III-5340-R/286/79	186/9
86.	Jarosławsk o	Pelczyce	Choszczno	kościół św. Kazimierza, cmentarz przykościelny, mur cmentarny, starodrzew	1505		01.02.2016	DZ.5130.06.2016.AR	40/1
87.	Krzynki	Pelczyce	Choszczno	cmentarz przykościelny	316		10.07.2007	DZ-4200/32/O/2007	65
88.	Krzynki	Pelczyce	Choszczno	kościół Dobrego Pasterza	316		10.07.2007	DZ-4200/32/O/2007	65
89.	Lubiana	Pelczyce	Choszczno	pałac	432/95	1174	22.06.1995	PSOZ-I-5340/8/95	42/8
90.	Nadarzyn	Pelczyce	Choszczno	cmentarz przykościelny	321/90	601	23.04.1990	KI-III-5345/26/90	47
91.	Nadarzyn	Pelczyce	Choszczno	kościół Św. Trójcy	321/90	601	23.04.1990	KI-III-5345/26/90	47
92.	Nadarzyn	Pelczyce	Choszczno	pałac	292		14.12.2006	DZ-4200/61/O/2006	43/2
93.	Nadarzyn	Pelczyce	Choszczno	park dworski	292		14.12.2006	DZ-4200/61/O/2006	43/2
94.	Niesporowice	Pelczyce	Choszczno	kościół NSPJ	343	633	12.09.1958	KI-V-0/103/58	15

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr dec	Działka
95.	Pelczyce	Pelczyce	Choszczno	kościół Narodzenia NMP	143	648	31.07.1956	KI-V-0/142/56	157
96.	Pelczyce	Pelczyce	Choszczno	klasztor pocysterski	344	273	12.09.1958	KI-V-0/105/58	47/21
97.	Pelczyce	Pelczyce	Choszczno	plebania (d. szkoła), ul. Kościelna 7 a	419/93	595	15.03.1993	PSOZ-I-5340/10/93	190
98.	Pelczyce	Pelczyce	Choszczno	ratusz, Rynek Bursztynowy 2	420/93	596	15.03.1993	PSOZ-I-5340/11/93	102/7
99.	Pelczyce	Pelczyce	Choszczno	budynek ul. Armii Polskiej 18	114		27.02.2003	DZ-4200/4/O/02/2003	143/8
100.	Pelczyce	Pelczyce	Choszczno	poczta Rynek Bursztynowy 4	255		15.03.2006	DZ-4200/15/O/2006	102/5
101.	Pelczyce	Pelczyce	Choszczno	założenie klasztorno-folwarczne	273		06.09.2006	DZ-4200/49/O/2006	47/21, 47/22, 47/24, 47/25, 47/26
102.	Pelczyce	Pelczyce	Choszczno	cmentarz żydowski z zachowanymi reliktnami nagrobków (nieczynny)	2042		21.04.2023	DZ.5130.01.2023.AR	dz. 45 obr. 0009 m. Pelczyce
103.	Płotno	Pelczyce	Choszczno	cmentarz przykościelny	369/91	598	23.10.1991	PSOZ-I-5340/61/91	60
104.	Płotno	Pelczyce	Choszczno	kościół św. Józefa	369/91	598	23.10.1991	PSOZ-I-5340/61/91	60
105.	Płotno	Pelczyce	Choszczno	zespół dworsko-pałacowo-parkowy	1085		18.05.2012	DZ.5130.09.2012.AR	67

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr dec	Działka
106.				zabudowa folwarczna, d. dom rządcy (ob. bud. mieszkalny nr 25), podwórze gospodarcze, aleja lipowa dojazdowa	1085		30.03.2016	DZ.5130.09.2016.AR	14/10, 14/9 (cz.dz.)
107.	Przekolno	Pelczyce	Choszczno	kościół MB Częstochowskiej	250	884	22.10.1957	KI-V-0/263/57	2
108.	Przekolno	Pelczyce	Choszczno	park dworski	278/79	327	12.10.1979	KI.III-5340-R/278/79	192/3
109.	Przekolno	Pelczyce	Choszczno	pałac	327	327	28.09.2007	DZ-4200/58/O/2007	192/3
110.	Sarnik	Pelczyce	Choszczno	kościół Niepokalanego Poczęcia NMP	249	637	22.10.1957	KI-V-0/262/57	95
111.	Sarnik	Pelczyce	Choszczno	park dworski	260	912	22.10.1957	KI-V-O/292/57	94/17
112.				ruina pałacu, brama wjazdowa z frag. muru ogrodzeniowego, fontanna ogrodowa pozostałości	912		15.09.2011	DZ.5130.24.2011.IW	94/17
113.	Wierzchno	Pelczyce	Choszczno	park dworski	287/79	889	22.10.1979	KI.III-5340-R/287/79	381/78
114.	Lubieniów	Recz	Choszczno	kościół św. Józefa	499	632	22.12.1965	KI-20/33/65	2/1

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr dec	Działka
115.	Nętkowo	Recz	Choszczno	cmentarz przykościelny	326		10.09.2007	DZ-4200/28/O/2007	24
116.	Nętkowo	Recz	Choszczno	kościół (ruina)	326		10.09.2007	DZ-4200/28/O/2007	24
117.	Pomień	Recz	Choszczno	kościół Niepokalanego Serca NMP	402	635	05.12.1963	KL.20/29/63	40
118.	Pomień	Recz	Choszczno	pałac	341/88	647	22.06.1988	KI-I-5340/6a/88	393/2
119.	Pomień	Recz	Choszczno	kaplica cmentarna /otoczenie/	406		23.07.2009	DZ-4140/17/K/2009	190
120.	Pomień	Recz	Choszczno	zespół zabudowy folwarcznej z podwórzem gospodarczym	1613		28.12.2016	DZ.5130.32.2016.IW	393/23
121.	Pomień	Recz	Choszczno	cmentarz przykościelny , mur cmentarny, zadrzewienie	635		12.04.2024	DZ.5130.06.2024.IW	dz. nr 40 obr. Pomień
122.	Recz	Recz	Choszczno	teren Starego Miasta	77		27.02.1956	KI-V-0/59/56	
123.	Recz	Recz	Choszczno	mury miejskie, Brama Choszczeńska, Baszta Drowieńska	399	1925	05.12.1963	KL.20/25/63	216, 217, 220, 224, 295, 297, 285, 286/7, 322/1, 199/3
124.	Recz	Recz	Choszczno	kościół Chrystusa Króla	259/79*	636	04.06.1979	KI.III-5340-R/259/79	232
125.	Recz	Recz	Choszczno	kamieniczka, Rynek 1	348/91	594	30.01.1991	PSOZ-I-10/91	235/8

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr dec	Działka
126.	Recz	Recz	Choszczno	organistówka, ul. Ratuszowa 6	347/91	597	30.01.1991	PSOZ-I-9/91	230/1 ?
127.	Sicko	Recz	Choszczno	cmentarz przykościelny	290		27.11.2006	DZ-4200/32/O/2006	23/1
128.	Sicko	Recz	Choszczno	kościół Miłosierdzia Bożego	290		27.11.2006	DZ-4200/32/O/2006	23/1
129.	Ślutowo	Recz	Choszczno	kościół Przemienienia Pańskiego	403	489	05.12.1963	KL.20/31/63	10/1
130.	Ślutowo	Recz	Choszczno	cmentarz przykościelny	489		29.10.2009	DZ-4140/92/K/2009	10/1 ob. 0005 Ślutowo
131.	Sokoliniec	Recz	Choszczno	folwark	49		18.07.2000	DZ-4200/27/O/2000	133/17,133/18, 79/2,144/3
132.	Sokoliniec	Recz	Choszczno	pałac	49		18.07.2000	DZ-4200/27/O/2000	133/2
133.	Sokoliniec	Recz	Choszczno	park dworski	49		18.07.2000	DZ-4200/27/O/2000	133/2
134.	Sokoliniec	Recz	Choszczno	cmentarz przykościelny	264		14.06.2006	DZ-4200/31/O/2006	107
135.	Sokoliniec	Recz	Choszczno	kościół św. Józefa	264		14.06.2006	DZ-4200/31/O/2006	107
136.	Suliborek	Recz	Choszczno	kościół (ruina)	335/90	639	17.07.1990	KL.III-5340/10/90	24/11
137.	Sulibórz	Recz	Choszczno	cmentarz przykościelny	345/90	600	02.07.1990	KL.III-5340/9/90	4/6

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr dec	Działka
138.	Sulbórz	Recz	Choszczno	kościół św. Wojciecha	345/90	600	02.07.1990	KL.III-5340/9/90	4/6
139.	Żeliszewo	Recz	Choszczno	kościół Narodzenia NMP /otoczenie/	313		29.06.2007	DZ-4200/13/O/2007	23

Aneks nr 2 - Wykaz zabytków archeologicznych

Nowy numer	MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	OBIEKT	NR W MIEJSC	AZP	Stary NUMER	DATA	NR DECYZJI	DZIAŁKA
36	Bierzwnik (Pławienko)	Bierzwnik	grodzisko	Pławienko, stan. 30	38-15/187	646 (309)	1981-05-12	Kl.III-5340/5/81	201
10	Korytowo	Choszczno	grodzisko	3	36-15/4	643	1970-11-21	Kl.I.6801/19/70	206/17
	Piasiecznik	Choszczno	cmentarzysko kurhanowe	7	34-12/29	741	1972-12-18	Kl.I.6801/30/72	778/1 obr. Radaczewo
34	Raduń (Smoleń)	Choszczno	grodzisko	Raduń, stan. 1	37-14/44	640	1970-11-09	Kl.I.6108/16/70	697
32	Sławęcin	Choszczno	grodzisko	1	35-13/19	645	1970-11-21	Kl.I.6801/37/70	421/2
33	Sulino	Choszczno	grodzisko	Sławęcin, stan. 1	35-13/20	725	1972-08-18	Kl.I.6801/7/72	752/1, 751/1, 33/4, 33/11, 33/12, 87 obr. Sławęcin, Stradzewo, Sulino

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028

Nowy numer	MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	OBIEKT	NR W MIEJSC	AZP	Stary NUMER	DATA	NR DECYZJI	DZIAŁKA
35	Pelczyce	Pelczyce	grodzisko	1	38-12/59	669	1970-12-10	Kl.I.6801/40/70	81
29	Grabowiec	Recz	grodzisko	1	34-15/5	644 (308)	1981-05-12	Kl.III-5340/4/81	834/8
31	Recz	Recz	grodzisko	1	34-14/2	642	1970-11-12	Kl.I.6801/31/70	327/1,328/1,329/1,329/3,329/4,332
30	Rybaki	Recz	grodzisko		brak	641 (311)	1981-05-13	Kl.III-5340/1/81	73/2

Spis tabel, wykresów, fotografii

WYKRES 1. ANALIZA LICZBY ZABYTEKÓW UJĘTYCH W REJESTRZE ZABYTEKÓW Z TERENU POWIATU CHOSZCZEŃSKIEGO W PODZIALE NA GMINY	33
TABELA 1. STAN OPRACOWANYCH GMINNYCH EWIDENCJI ZABYTEKÓW W GMINACH NA TERENIE POWIATU	38
TABELA 2. PRZYKŁADOWE MIERNIKI REALIZACJI POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTEKAMI POWIATU CHOSZCZEŃSKIEGO NA LATA 2025-2028	49
TABELA 3. WYBÓR MOŻLIWOŚCI POZYSKANIA DOFINANSOWANIA DZIAŁAŃ UJĘTYCH W POWIATOWYM PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTEKAMI DLA POWIATU CHOSZCZEŃSKIEGO NA LATA 2025-2028	51
FOTOGRAFIA 1. WIDOK NA RUINY ZAMKU WEDŁÓW W DRAWNIE	21
FOTOGRAFIA 2. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY W CHOSZCZNIE	22
FOTOGRAFIA 3. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. JANA CHRZCICIELA W KRZĘCINIE	23
FOTOGRAFIA 4. WIDOK NA KOŚCIÓŁ FILIALNY NAJŚWIĘTSZEGO SERCA PANA JEZUSA W GRANOWIE	23
FOTOGRAFIA 5. WIDOK NA KOŚCIÓŁ, OB. PARAFIALNY PW. MATKI BOSKIEJ SZKAPLERZNEJ W BIERZWNIE	24
FOTOGRAFIA 6. WIDOK NA KOŚCIÓŁ MATKI BOSKIEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ W CHEŁPIE	24
FOTOGRAFIA 7. WIDOK NA KOŚCIÓŁ FILIALNY PW. ŚW. STANISŁAWA KOSTKI W KORYTOWIE	25
FOTOGRAFIA 8. WIDOK NA KOŚCIÓŁ FILIALNY PW. MATKI BOSKIEJ SZKAPLERZNEJ W RADUNIU	25
FOTOGRAFIA 9. WIDOK NA KOŚCIÓŁ FILIALNY PW. NAWIEDZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARI PANNY W BRZEZINACH	26
FOTOGRAFIA 10. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. MATKI BOSKIEJ NIEUSTAJĄCEJ POMOCY W DRAWNIE	27
FOTOGRAFIA 11. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. NAJŚWIĘTSZEGO SERCA PANA JEZUSA W CHŁOPOWIE	27
FOTOGRAFIA 12. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY W PEŁCZYCACH	27
FOTOGRAFIA 13. WIDOK NA KOŚCIÓŁ ŚW. JÓZEFA W PŁOTNIE	28
FOTOGRAFIA 14. WIDOK NA KOŚCIÓŁ CHRYSZTUSA DOBREGO PASTERZA W KRZYŃKACH	28

**Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Choszczeńskiego
na lata 2025-2028**

FOTOGRAFIA 15. WIDOK NA KOŚCIÓŁ ŚW. TRÓJCY W NADARZYNIE	28
FOTOGRAFIA 16. WIDOK NA KOŚCIÓŁ MB CZĘSTOCHOWSKIEJ W PRZEKOLNIE	28
FOTOGRAFIA 17. WIDOK NA KOŚCIÓŁ ŚW. ANTONIEGO Z PADWY W BĘDARGOWIE	29
FOTOGRAFIA 18. WIDOK NA KOŚCIÓŁ CHRYSTUSA KRÓLA W RECZU	29
FOTOGRAFIA 19. WIDOK NA PAŁAC W KORYTOWIE	30
FOTOGRAFIA 20. WIDOK NA PAŁAC W BRZEZINACH	30
FOTOGRAFIA 21. WIDOK NA PAŁAC MYŚLIWSKI W NIEMIĘNSKU	31
FOTOGRAFIA 22. WIDOK NA PAŁAC W PRZYBYSŁAWIU	31